

A close-up, profile view of a lynx's face, showing its distinctive spotted fur, large green eyes, and long white whiskers. The background is a soft-focus natural setting.

VÅRE ROVDYR

Nr. 1/2017 / Årgang 31

TIGERSAFARI I INDISKE
NASJONALPARKER

BEVEGELSESMØNSTERET TIL
ULV I SLETTÅS

PANTERGAUPE:
FRA SKADEDYR TIL SKATTET FAUNA



Forside:
Pantergaupe.
Foto:
Miguel Antón.



Bakside:
Dyrenes liv.
Typiske skildringer
av Birgitte Møller.

VÅRE ROVDYR

Utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs styre

Ansvarlig redaktør
Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Marius Sjøli

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Internett
www.fvr.no

ISSN 0801-4728



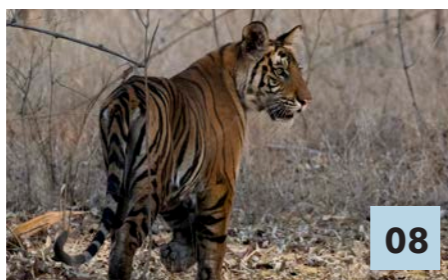
INNHOOLD

LEDER	SIDE 03
FVR I MØTE MED NORGES JEGER- OG FISKERFORBUND	SIDE 04
FVR I MØTE MED ARBEIDERPARTIET	SIDE 05
FVR SITT SAMARBEID MED ANDRE NATUR- OG MILJØORGANISASJONER	SIDE 06
HØRINGSMØTE I KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET	SIDE 07
TIGERSAFARI I INDISKE NASJONALPARKER	SIDE 08
BEVEGELSESMØNSTERET TIL ULV I SLETTÅS	SIDE 20
LESERINNLEGG: Å LEVE MED ULV	SIDE 26
ÅRETS SPORINGSTUR	SIDE 28
PANTERGAUPE: FRA SKADEDYR TIL SKATTET FAUNA	SIDE 32
HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE	SIDE 37
ÅRSMØTET 2017	SIDE 38



Foreningen Våre Rovdyr i møte med Norges Jeger- og Fiskerforbund

04



Tigersafari i indiske nasjonalparker

08



Bevegelsesmønsteret til ulv i Slettås

20



Pantergaupe: fra skadedyr til skattet fauna

32

LEDER

Tidenes råkjør mot ulven

Vår forening rundet nylig sine 30 første år. Uten vår og andre miljøorganisasjoners innsats for det klassiske naturvernet med å sikre områder mot inngrep og ta vare på dets fauna, hadde vel vår natur på dette tidspunkt vært adskillig mer artsfattig og enda flere arter hadde stått på rødlista med varsellampene konstant blinkende. Heldigvis har nordmenns forståelse for naturen økt siden naturvernåret 1970. De ulike partiene har i tur og orden erkjent at de artene som naturlig hører hjemme i vårt land, også skal beskyttes. Sp og dels FrP skiller seg derimot ut fra mengden ved at de ikke vil ha yngende ulv her til lands.

Nina Jensen i WWF liker ikke at ulven har blitt et symboldyr. Jeg har derimot ingen vanskeligheter med å betegne ulven som et symbol på all den urett nordmenn har gjort mot naturen og dens innbyggere gjennom tidene. Ulven er et symbol på så mye, ikke minst alt som fremdeles ikke er bra med norsk forvaltning av rovdyr.

Vi har sett en gryende trend hvor lokalbefolkning ikke lenger finner seg i at sentrale makter skal bestemme deres framtid. Donald Trump har dratt positive vekslere på et slikt opprør på landsbygda i USA, og nå ser det ut til at Jonas Gahr Støre i Ap og Trygve Slagsvold Vedum i Sp ønsker å gjøre det samme her på «Stor»-berget. Det er med en viss uro at jeg ser fram til årets stortingsvalg. Hva vil en flertallskonstellasjon av Ap og Sp innebære for rovdyra i norsk natur? Til tross for at hedmarkinger flest, det vil si 70 %, ønsker å ha ulv i sitt eget fylke, er det likevel 20 % av dem som vil ha ulven helt bort. Og det er altså denne delen av befolkninga Ap og Sp satser på å få alle stemmene til.

Etter at vår modige klima- og miljøminister Vidar Helgesen i Høyre satte foten ned rett før julefreden 2016 for rovviltneemndenes vedtak om å drepe bortimot 70 % av landets ulver i løpet av denne vinteren, har det vært et råkjør uten like fra våre meningsmotstandere. Helgesen har måttet tåle urettferdig mye kritikk, ikke minst også fra egne partifeller. Mediene har fulgt på, med mer eller mindre etterrettelig journalistikk, lite nyanterte reportasjer og med en skjev fordeling

av partsinnleggene med favorisering av våre motstandere. Enkelte medier og aviser har vært «Bygdedyrets» talerør. Mediene har hauset opp stemningen noe voldsomt og utvidet den kløfta som har oppstått mellom partene i denne «never ending story».

Så hvor skal vi nå ta fatt? En strategi er nok å snakke mer sammen med de som tilsynelatende er imot oss og ulven, men som likevel har en del fellesnevner med oss. Vi har nylig vært i dialog med Norges Jeger- og Fiskerforbund, og vi har flere sammenfallende interesser omkring rovdyr. Vi er blant annet samstemte i at forskningen på store rovdyr i Skandinavia er av høy kvalitet og er til å stole på. Dessuten er begge foreninger «dritt lei» av alle de useriøse konspirasjonsteoriene som verserer om ulven ute blant jegere og forståelsegjæere rundt omkring i vårt land.

Øyvind Bæk på Tørberget i Trysil sto fram som lokalpolitiker for Høyre på NRKs «Debatt» i januar. Han likte ikke at enkelte ulver var nærgående. Etter dette programmet ringte jeg ham og vi fikk en lengre hyggelig prat sammen.

Jeg tenker at mye kunne ha gått riktig vei hvis de moderate partene i denne konflikten hadde kunnet snakke mer sammen, og ikke minst holdt media utenfor. Sistnevnte har jo Trump forsøkt, og der skal jeg sannelig gi han litt kred. Han og jeg er enige i at mediene kan ødelegge mye ved å snu saker helt på hodet ved at kunnskapsløse og lite etterrettelige journalister får boltre seg med en sak og ende opp med usannheter og ondsinnede

rykter i beste tabloidånd.

I dette råkjøret som vi dessverre har vært vitne til, var det flott å få melde seg litt av og bare være med på vår springstur for våre medlemmer lørdag 25. februar. La tankene få jobbe med noe så positivt og lærerikt. Så fint at så mange hadde meldt sin interesse og så bra at Erling Mømb også i år bisto med forberedelser i felt og guiding på sjølvturen i Letjenne-reviret. Og da turfolket returnerte til Haugen i Julussdalen etter endt dyst, sto herr og fru Sjøli parate med varme pølser med tilbehør og drikke for store og små. Takk for en flott helg, det gjør det lettere å stå på videre i råkjøret for rovdyras rettsvern!

Ha en fin vår og sommer, kom dere ut i skog og mark og vær rovdyras ambassadører i møte med folk og fe. Jeg håper dessuten at riktig mange av dere tar turen til årsmøtet lørdag 13. mai!

Beste hilsen
Lennart





Foreningen Våre Rovdyr i møte med Norges Jeger- og Fiskerforbund. Foto: I Lennart Fløseths eie.

Foreningen Våre Rovdyr i møte med Norges Jeger- og Fiskerforbund

Av: Berit Lind

Norges Jeger- og Fiskerforening (NJFF) er tradisjonelt ikke en typisk samarbeidspartner for FVR, men vi hadde likevel lyst til å be om et møte med deres representanter for å høre nærmere hvilke årsaker som ligger til grunn for blant annet en så innbitt motstand mot ulv som en del jegere fronter. Kanskje vi kunne få til en bedre dialog rundt endel problemstillinger, og ikke minst berikelser med rovdyr i norske skoger.

Den 20. januar 2017 dro vi ut til NJFFs kontor i Asker. Vi var også heldige å få med vårt medlem Ivar Johannes Knai. Han er også leder i unge NJFF i Asker og kjenner dermed mye til jegermiljøet. Det ble et interessant møte hvor det ble disku-

tert ulv spesielt, og rovdyr generelt. Ivar er både ivrig fotograf og har hatt fantastiske møter med østmarkaulvene, samtidig som han også er storviltjeger. Dette var en fin vinkling i møte med NJFF.

Tilstede fra NJFF var Siri Parmann og Espen Farstad – og fra FVR var Lennart Fløseth, Berit Lind og Ivar Johannes Knai.

Vi hadde blant annet fokus på følgende punkter:

- Hvordan stiller NJFF seg til jakt på store rovdyr, spesielt ulv i Norge?
- Hvordan stiller NJFF seg til det nye ulveforliket og vedtaket om vinterens store ulvejakt?

- Hvordan stiller NJFF seg til de ulike bestandene av andre store rovdyr i Norge?
- Hvordan ser NJFF på beitenæringa med utmarksbeite og uteblivelsen av lemenår?
- Har NJFF en agenda for å sikre biologisk arts mangfold og en økologisk intakt natur?
- Hvordan ser NJFF på rovdyrturisme som en ressurs for skogeiere?
- Har NJFF prøvd ut "ulvesikre" vester på jakthunder?
- Hvordan stiller NJFF seg til ulovlig jakt, uavhengig av om det er klovdyr eller rovdyr som jaktes illegalt?

Det ble et interessant møte hvor NJFF var tydelig på at de faktisk ikke ønsket å

utrydde ulven i Norge, men at de holdt seg til Stortingets bestandsmål. Men de var tydelig svært skuffet over Helgesens nei til ulvejakt. Dette begrunnet NJFF med at det var en så stor belastning for folk innenfor ulvesonen å leve med ulv, at de påsto nærmest at den eneste måten å møte dette problemet på var å regulere bestanden vesentlig. Selv om de aksepterer ulv som en del av norsk natur, har de sterke meninger om at den skal forvaltes på et kritisk minimumsnivå slik at konfliktnivået blir minst mulig. Dette kunne selvsagt ikke FVR være enig i, men selv om vi kom med ulike forslag til løsninger og annet syn på dette, så sto vi nok langt fra hverandre her.

Vi tok også opp NJFFs syn på å ha medlemmer i sin forening som må sies å være ekstreme ulvemotstandere og tilknytning til miljøer som driver med illegal jakt. Dette syntes de var problematisk og beklagelig. Knai kunne fortelle at flere medlemmer i unge Asker Jeger- og Fiskerforening har meldt seg ut av foreningen på grunn av deres svært negative holdning til ulv. Dette var de klar over og innrømmet at det hadde vært et frafall i denne sammenheng.

Ellers var NJFFs representanter positive til beskyttelsesvester på hund, og de ønsket å følge med i utviklingen på bruk av den nyutviklede Wolf proof-vesten fra Sverige som har vært veldig suksessfull i bruk. Det er også kommet andre beskyttelsesvester på markedet. Vi ønsker å følge opp dette sammen med NJFF, slik at de etter hvert kan anbefale og oppfordre sine medlemmer til å ta best mulig vare på sine jakthunder.

Alt i alt var det et møte som ga oss litt innblikk i deres tenkemåte. Selv om vi er uenig i mye, så er det alltid nyttig for saken å ha en dialog og kunne være enige om noe. Vi håper og tror at vi fikk orientert en del om våre holdninger og vårt syn i rovdyrsaker selv om vi står langt fra hverandre i ulike sammenhenger. Vi var alle fall hjertens enige i at ulvesonen er alt for liten! Uansett ble det et nyttig møte selv om det er langt igjen til at NJFF ser på ulven som en berikelse i norsk natur.

Åsmund Aukrust mottar nyttig informasjon fra Berit Lind og Ingvild Elise Ihle. Foto: Lennart Fløseth



FVR i møte med Arbeiderpartiet

Av: Berit Lind

Foto: Lennart Fløseth

Den 22. november 2016 var Foreningen Våre Rovdyr i møte med Arbeiderpartiet. Til stede fra FVR var styreleder Lennart Fløseth, daglig leder Ingvild Elise Ihle og rådgiver Berit Lind. Arbeiderpartiet var representert ved Eva Kristin Hansen og Åsmund Aukrust. De to sitter i Energi- og miljøkomiteen på Stortinget.

Vi hadde et vellykket møte med Ap hvor FVR vektla å fremme følgende fem temaer: forvaltning, jakt, utmarksbeite, turisme/ opplevelsesnæring og økologi.

Det ble en god dialog og vi fikk diskutert og fremmet vårt syn på blant annet viktigheten av forutsigbarhet, problemer med myter og konspirasjonsteorier, betydningen av forskning og rovviltnevdene og deres tvilsomme funksjon slik det fungerer i dag.

Vi snakket også om gode løsninger for jakthunder og bruk av nødvergerett. Videre tok vi opp problemer som utmarksbeite fører til i dag og hvilke løsninger vi ser, blant annet ved bruk av andre og mer egnede saueraser. Dette virket å være ny kunnskap for Ap, og vi ble også enige om at vi skulle følge opp dette med mer informasjon og mulig få med en villsaubonde til et møte med partiet.

Andre temaer var rovdyrturisme og opplevelsesnæring – både til berikelse for naturinteresserte og som konfliktdempende tiltak, samt til økonomisk gevinst i ulvekommuner.

FVRs representanter var godt fordelt med våre argumenter og fikk positiv respons på mye. Åsmund Aukrust steilet imidlertid litt da Lennart brakte korrupsjon på banen i forbindelse med at stortingspolitikere meler sin egen økonomiske kakebit! Litt pepper må til!

Vi spurte også om Ap vil prioritere miljø og rovdyr i sitt partiprogram for 2017. De svarte vel at ja, – det vil de, men at de forholder seg til dagens stortingsforlik i forhold til bestandsmålet på ulv.

Dessverre har Ap skuffet med sin støtte til stortingsforliket og det nye minimale bestandsmålet på ulv, så det er viktig fremover å bruke tid på å få mer «fotfeste» hos sentrale Ap-politikere. Knut Storberget har nok dessverre vært en vesentlig negativ faktor til Aps mer aggressive holdning til ulv. Samtidig vil vi prioritere å få et møte med AUF. Plutselig en dag så er en av de på Stortinget eller i regjeringen.



FVR sitt samarbeid med andre natur- og miljøorganisasjoner

Av: Berit Lind

Foreningen har gjennom de siste årene stadig fått et tettere samarbeid med både WWF, Naturvernforbundet, SABIMA og også NOAH samt NOF i forbindelse med forvaltningen av kongeørn. Det er et fruktbart og inspirerende samarbeid hvor vi alle spiller hverandre sterkere og bedre, både oss i mellom, og i møte med politikere og embedsverk.

Rovdyrforvaltningen og rovdyrpolitikken blir stadig mer krevende. Noe skyldes jo faktisk at vi har mer ulv enn vi har hatt siden arten begynte å ta seg opp igjen på 1990-tallet. Det er gledelig, men også mer krevende enn noen gang – dels fordi det nå stadig blir mer politikk og ikke rovdyrforvaltning. Det er en utfordring, ikke bare i

sammenheng med ulv, men også de andre tre store rovpattedyrene er utsatt for hard nedskyting.

Vi har blant annet jobbet tett sammen for å spille inn både nytt bestandsmål og utvidelse av ulvesonen. Selv om vi er langt fra målet, så har vi også vunnet noen delmål underveis. I skrivende stund har vi for eksempel fremdeles 32 ulver innenfor ulvesonen siden Helgesen har satt ned foten for jakt, noe som ikke har gått upåaktet hen. Siste kapittel er ennå ikke skrevet, men vi håper og tror at disse skal overleve.

Spesielt godt er det å kunne benytte alle de ressurser som de større organisasjonene har – det være seg advokater/jurister og

kommunikasjonavdeling i tillegg til flinke fagfolk som er engasjert i rovdyr- og natursaker.

Vi samles normalt en gang i måneden og legger nye planer og strategier. Dette gjelder spesielt for ulv, fordi det har vært så avgjørende faser i mange sammenhenger – både i forhold til leveområder og antall dyr. Etter hvert er det et stort behov for å holde mer fokus også på både bjørn, jerv og gaupe. Vi har felles møter med de ulike partier på Stortinget, komiteer og KLD. Vi samarbeider om høringssvar og klager. I en del tilfeller skriver vi hver for oss, og i andre sammenhenger er det naturlig å være samlet. I begge tilfeller er kommunikasjon mellom organisasjonene viktig.



Fra venstre: Arnodd Håpnos i Naturvernforbundet, Lennart Fløseth i FVR, Thorbjørn Lange i KLD, Zanete Anderson Lilley i WWF, Berit Lind i FVR, Christian Børs Lind i Naturvernforbundet, Kjetil Aadne Solbakken i NOF og Alv Ottar Folkestad i NOF. Foto: I Lennart Fløseths eie.

Høringsmøte i Klima- og miljødepartementet om regional rovviltforvaltning og forvaltning av kongeørn 9. november 2016

Av: Berit Lind

Det arbeides for tiden fortløpende med flere store saker innen rovviltforvaltningen. To av sakene ble behandlet på et møte i Klima- og miljødepartementet (KLD) den 9. november 2016. Den ene omhandlet forvaltning av kongeørn, som er en oppfølging av Stortingets behandling våren 2016. I tillegg ble oppfølging av en evaluering av regional rovviltforvaltning og de regionale bestandsmålene for rovdyr tatt opp under dette møtet, jf. rovviltforlikets punkt 2.1.9.

I oppfølgingen av disse sakene har klima- og miljøministeren vektlagt at det skal gjennomføres en grundig prosess, der alle sentrale interesser skal få anledningen til å bli hørt, og at departementet skal få innspill også i forkant av en høring.

KLD presenterte innledningsvis bakgrunnen for arbeidet, status og ulike problemstillinger det i hovedsak ble ønsket innspill på. Deretter ble det åpnet for innspill fra salen. Skriftlige innspill til departementet skulle bli levert innen 1. februar 2017. Innspillene skal danne et viktig grunnlag for videre forvaltning av kongeørn og den regionale rovviltforvaltningsmodellen.

I februar 2017 leverte FVR inn et solid innspill om våre synspunkter både om kongeørnforvaltningen og hvordan vi mener den regionale rovviltforvaltningen bør fungere. Et sammendrag av hovedpunktene følger:

Konklusjon og anbefalinger for den regionale rovviltforvaltningen

FVR vil vektlegge følgende åtte punkt:

1. Nasjonale verdier, slik som våre store rovpattedyr, må forvaltes nasjonalt. Lokal forvaltning evner ikke å ta hensyn til nasjonale verdier, og beskytte naturarven til senere generasjoner.
2. Rovviltnebdene må avvikles slik de fungerer i dag. Myndighet over kvoter og fellingstillatelser må tillegges et fagorgan med inngående kunnskap om biologi, økologi og oppdaterte forskningsresultater.
3. Politisk skjønnsutøvelse må begrenses til tildeling og prioritering av midler til konfliktdependente tiltak (FKT-midler).
4. Regioner og forvaltningssoner må baseres på artenes naturlige utbredelse og danne større sammenhengende områder.
5. Samarbeid mellom eventuelt nye eller gjeldende regioner må være påkrevd og forpliktende for alle regioner.
6. Forskning må ligge til grunn for alle avgjørelser og vedtak som gjøres innenfor rovviltforvaltningen. Forskere må involveres aktivt i prosesser og revisjoner av forvaltningspraksisen.
7. NINAs rapport 1268 danner et svært godt grunnlag for omlegging av den

regionale rovviltforvaltningen.
8. Kontaktutvalget for rovvilt må bestå av en bredere og mer balansert fordeling av interesser innenfor rovviltforvaltningen.

Innspill til kongeørnforvaltningen

1. FVR stiller seg bak Miljødirektoratets innspill om at de ikke finner støtte for vesentlige omlegginger av kongeørnforvaltningen. I tillegg støttes frarådingen av geografisk differensiering og å innføre lisensfelling. Det finnes ingen faglige argumenter for å gjøre en slik omlegging av kongeørnforvaltningen.
2. Kontaktutvalget for rovvilt peker på at det ikke finnes noen sammenheng mellom tetthet av kongeørn og skade på sau og tamrein. Lisensfelling vil dermed ikke gi noen ønsket effekt og er helt uvesentlig i forvaltningen av kongeørn.
3. Det påpekes at det er kunnskapshull og større behov for mer kunnskap om kongeørn. Her vil FVR henvise til Norsk Ornitologisk Forening (NOF) som sitter på inngående kunnskap om våre fuglearter.

Oppdatert informasjon og status om arbeidet finnes på regjeringen.no.

Tigersafari i indiske nasjonalparker

Av: Roar Solheim



Et siste møte med "Raja Raam" der han går rolig gjennom gresset i skogkanten.

Hvem vil ikke si ja til sjansen for å oppleve og se tiger i vill tilstand? For meg har det vært en av de ultimate naturopplevelsene som har stått høyt på ønskelista i en årrekke. Da muligheten dukket opp til å bli med på en reise til India med to tigerreservater som besøksmål, brukte jeg ikke mange sekunder på å bestemme meg for å slå til. Reisen fant sted under to uker i slutten av april 2016, og ble for min egen del en formidabel suksess.



Ung hunntiger i Bandhavgarh nasjonalpark 17. april 2016.

Indiaturen ble arrangert av svensken Björn Andreasson i samarbeid med inderen Rajat Singh, som har bodd fem år i Sverige og de siste fire årene i Norge. Han har vokst opp i regionen, og har tidligere også arbeidet som guide blant annet i Kanha nasjonalpark. Til sammen var vi 15 personer (tre fra Norge og 12 fra Sverige), alle nære bekjente av Björn. Dette var dermed en privat organisert spesiell reise, hvor deltagerne møttes første gang et par måneder før turen startet for å bli kjent med hverandre. Vi hadde nasjonalparkene Bandhavgarh og Kanha som mål for å se etter tiger, og besøk i nasjonalparken Keoladeo for å se på fugl. Vi fløy med Finnair fra Helsinki til New Delhi. Derfra gikk turen med en liten turistbuss til Bharatpur og nasjonalparken Keoladeo. Dette er et våtmarksområde med et rikt fugleliv. Vadefugler, hegrer og andefugler dominerer, med sarustraner som kanskje en av de mest spektakulære artene. I tillegg lever det store mengder axishjort i dette området, sammen med antilopearten nilgau og rhesusmakaker. Keoladeo var jaktområde for en av Indias maharajaer og hans gjester fram til omkring 1965, da den siste store fugleslaktingen fant sted. I dag er våtmarkene et av Indias viktigste fugleområder, og en stor turistattraksjon. Området dekker bare snaut 29 km², og huser ikke tiger eller leopard, selv om den store hjortedyrmengden nok kunne holde liv i noen av disse kattedyrene – i alle fall en stund.

Fra Keoladeo gikk reisen videre til Bandhavgarh nasjonalpark, med et mellomstopp i byen Agra på veien. Nå var tiden kommet til turens høydepunkt – søk etter ville



Jeep med forventningsfulle tigerturister i kø for å slippe inn kl. 06 ved Mukki, Kanha nasjonalpark.

tigre! Som besøkende turist skjer det på samme måte som ved besøk i afrikanske nasjonalparker, fra åpen bil langs etablerte veier. De små jeepene hadde plass for sjåfør og en guide i forsetene, og fire personer på to opphøyde setebenker i den bakre, åpne delen av jeepen. Alle turene inn i nasjonalparkene var nøye gjennomtenkt, planlagt og bestilt på forhånd av Björn og Rajat. Antall biler som slipper inn gjennom de forskjellige inngangsportaler til nasjonalparkene er strengt regulert. Det samme er tiden du har tilgjengelig inne i parken. Et besøk i en av nasjonalparkene med tigere

må derfor bestilles god tid i forveien før man ankommer. Nasjonalparkene åpner først kl. 06, og da gjelder det å være framme ved hovedkvarteret i god tid. Bilene tildeles ulike kjøreruter, så man er ikke garantert å få de samme opplevelsene hvis man sitter i forskjellige biler. Kl. 11 må bilene ut fra parken. Ny kveldstur starter på ettermiddagen (i Bandhavgarh kl. 15.15), med utkjøring senest kl. 18.15. Tidene for å forlate parken var strengt regulert, og hvis en jeep ikke overholdt dette risikerte guiden å bli utestengt for guiding i 10 dager. Kjøring på ikke tildelte ruter kunne medføre en

månedslønn i bot (5.000 rupies) samt utestenging fra guiding i en måned. Disse reguleringsbestemmelsene kunne kanskje synes svært strenge i begynnelsen, men de er nødvendige for at tigerne ikke skal bli forstyrret når deres mest aktive del av døgnet tar til. I begge nasjonalparkene vi besøkte var bare en del av parken (ca 20 %) åpen for besøk av turister. Resten av arealene var forbeholdt tigerne.

Vårt reisefølge hadde bestilt i alt 13 slike gamedrives, sju i Bandhavgarh og seks i Kanha. Vi hadde gode forhåpninger om å få se tiger i det minste i den første parken, Bandhavgarh, fordi to hunntiger hadde født unger i turistdelen av parken året før. Siden det er ganske varmt og tørt i India på denne tiden av året, hadde vi også større sjanse for å treffe på tigre ved vannhull. Likevel traff vi folk som hadde vært på 25 gamedrives uten å se tiger, så vi hadde absolutt ingen garantier for at vi ville få oppleve tigre i naturen. Mens vi var i India fikk vi imidlertid høre positivt nytt fra WWFs Global Tiger Forum. Pr. april 2016 var anslaget for verdens tigerbestand på 3.890 dyr, en økning på 21,6 % fra 3.200 individer i 2010. Den desidert største delen av tigerne finnes i India, hvor anslaget nå ligger på 2.226 individer, en økning på 30,5 % fra 1.706 dyr i 2010. Alt så dermed ut til å ligge til rette for at vi burde kunne ha hellet med oss.

Som reiseleder var Rajat naturlig nok den mest nervøse for hvordan hellet skulle slå ut for hans reisefølge. Det viste seg imidlertid at forhåndskunnskap og god planlegging ga full uttelling. Allerede på den første kjøreturen inn i Bandhavgarh den 15. april fikk alle se sin første tiger! Bare et par meter fra veikanten lå en hunntiger fullstendig avslappet i et bambuskraut. Den lå på siden og peste i varmen, og så over hodet ikke ut til å bry seg om alle jeepene med ivrige turister som forsøkte å manøvrere seg i en gunstig fotoposisjon på veien! Alle var selvfølgelig begeistret over at vi fikk se tiger med det samme, aller mest Rajat, men omstendighetene rundt selve observasjonen gjorde den nesten til et antiklimaks på høyde med å se tiger i en dyrepark. Hunntigertieren lå bare noen titalls meter unna et kunstig anlagt vannhull, og ventet på at varmen skulle bli såpass uutholdelig at det ble tid for å dyppe seg i vannet.

Bilen jeg satt i kjørte videre til området hvor en av hunntigerne med unger pleide å holde til. Vi fikk øye på henne i et vannhull



India med hovedstaden og de to nasjonalparkene Bandhavgarh og Kanha inntegnet. Skjermdumpbilde fra Google Earth.

ute i det gressdekkede slettelandet, men så henne bare delvis. Ungene var trolig gjemt lenger unna i et skogholdt, så de så vi ikke noe til. Etter en stund forlot imidlertid tigreren vannhullet, og kom fram gjennom det gulvisne gresset slik at vi kunne betrakte henne helt åpent! Det var et fantastisk syn! Etter hvert begynte hun å snike gjennom gresset, og til slutt forsvant dyret inn i jungelgresset og ble borte. Ganske raskt oppfattet vi grunnen til hennes intense blick i en retning, for en gruppe på 5-6 axishjorter kom gående mot vannhullet! Det hele var intens spennende å følge med

på, for hva om tigreren la inn et jaktforsøk fra sitt gjemmede i gresset? Imidlertid så det ikke ut til at hun var i jaktmodus, så hjortene passerte uten at noe skjedde.

Lenger unna på den åpne gress-sletta beitet store mengder axishjorter, samt noen sambarhjorter. Jeg sveipet over med kikkerten, og talte raskt omkring 120 dyr. Med alle som var skjult i vegetasjonen befant det seg sannsynligvis minst et par hundre hjorter innenfor denne hunntigerens jaktområder. Dette var også inntrykket i de øvrige delene av Bandhavgarh som vi besøkte: store



Hunntiger smyger i høyt gress, Bandhavgarh 15. april 2016.



Hunntiger markerer på trestamme, Bandhavgarh 16. april 2016.



Kloremarkering etter tiger på trestamme, Bandhavgarh 18. april 2016.

tettheter av hjortedyr som tigerne kunne livnære seg på. I tillegg var det også godt om villsvin, hulmanlangurer (apeart) og påfugler, alle arter som nå og da havner på tigerens menyliste. De kanskje mest spennende fuglene å oppleve var likevel jungelhanene – de ville utgavene av våre tamhøns.

Dagen etter møtte vi på ny hunntigeren med ungekullet, men også denne gang uten ungene på slep. Denne gangen kom hun sakte gående fra et skogholdt, gjennom høyt gress, og mot en trestamme som hun snuste og markerte på før hun gikk videre og forsvant inn i gresset igjen. Ved det kunstige vannhullet rakk jeg å få med en stor hanntiger i det den reiste seg opp fra vannet, gikk gjennom bambuskrattet og krysset veien foran en rekke jeoper. Denne hannen ble omtalt som "Mr. X" på grunn av et X-formet merke på venstre side av

hodet. På kveldsturen ventet vi ved det samme vannhullet, og fikk se den samme hannen i det han kom til vannhullet, rygget ut i vannet og la seg ned. Han var fullstendig upåvirket av at et titalls jeoper med eksalterte turister sto få meter unna på veien. Etter en stund kom to parkarbeidere på sykkel langs en sidevei bare 30 meter unna tigreren. De stoppet opp og gikk langsomt forbi enden av vannhullet mens "Mr. X" kikket bort på dem. Vi fryktet at tigreren ville bli skremt opp av vannet, men han ble rolig liggende. Parkarbeiderne var tydeligvis verken redde eller skremt av tigerhannens nærvær. Dette var nok en situasjon de var vel vant med! Ingen tigerskrekker der i gården, med andre ord! Etter nok en tid i vannet reiste "Mr. X" seg opp og labbet bedagelig inn i bambuskrattet igjen, før han på ny krysset veien foran jeepene og forsvant.

På ettermiddagen den 17. april var det tid for kjøring i en ny del av Bandhavgarh-parken. Her var det tettere kratt og jungel, og færre åpne områder. Vi kjørte innom flere vannhull, men fant ingen tigre ved disse. Bilene kjørte stort sett hver for seg når ingen hadde funnet tegn til tigeraktivitet. Mot slutten av dagen fikk vi plutselig se at en tiger krysset veien omkring hundre meter foran vår bil. Sjåføren ga gass, og vi nådde fram til tigreren da den var noen titalls meter unna veien. Dette var en ung hunntiger, og hun tok ikke noen notis av oss før jeg forsøkte å imitere et tigerbrøl. Da stansen hun opp og kikket bakover på oss. Hun sto slik en stund, før hun gikk lenger inn mellom busker og trær og la seg ned. Et par ganger til lot hun seg stanse av mine tigerimitasjoner. Rajat satt i samme bil som meg under denne hendelsen, og han var svært oppglødd! Han hadde i flere år ønsket seg en slik situasjon hvor det

bare var en bil til stede ved tigreren. Nå fikk vi nyte synet og fotografere dyret uten en haug av andre jeoper som kjempet om plass for andre fotoivrige turister. Etter hvert kom imidlertid andre biler til, men da hadde tigerhannen trukket seg enda lenger unna i gresset. Likevel klarte jeg å fange opp fine situasjonsbilder av dyret helt til vi mistet henne av syne.

Den 18. april kjørte vi inn i en tredje inngangsport til Bandhavgarh. Denne dagen så vi kun fotspor etter tiger, men fikk i tillegg sett tre gaur, samt fotspor etter leppebjørn. Nå var jeg svært tilfreds med å ha sett tiger på fire av sju kjøreturer i Bandhavgarh, så jeg så for meg at min "tigerlykke" nå måtte være oppbrukt. Den gang ei.

Dagen etter – den 19. april – la vi ut på en lengre kjøretur til den siste nasjonalparken

på vår rute, Kanha. Heldigvis hadde bilene luftkjøling, for ute var det mellom 35 og 40 plussgrader i solsteken. Underveis stoppet vi ved et stort mangotre langs veien hvor det hang en mengde store fruktflaggermus. Tidlig på morgenen neste dag startet vi fra lodgen vi bodde på kl. 05.15. Det tok 15-20 minutter å kjøre til innkjørselen Mukki, hvor bilene ble sluppet inn kl. 05.45. Også i Kanha ble bilene tildelt ulike ruter, så spenningen var stor om hvem som først ville komme over tigerspor. Kanha er ennå mer skogdekket enn Bandhavgarh, så det skal mye til å oppdage en tiger. Letingen etter dyrene foregår ved at jeepene kjører langsomt langs grusveiene, slik at guide og sjåfør kan se etter natthferske fotavtrykk i sanden. Når fotspor blir oppdaget, forsøker man å følge etter sporene og se om tigreren har gått av veien i en bestemt retning. Både guider og sjåfører er vel kjent med terrenget, og vet hvor de ulike dyrene

pleier å oppholde seg og hvilke vannhull de besøker når det blir for varmt i solsteken. Kort etter innkjøring vinklet "min" jeep av mot høyre, og fulgte veien gjennom jungelen. Etter bare noen hundre meter fikk vi øye på en flott gaurokse som kom langsomt mot oss på veien. Bilen stanset, og det staselige kvegdyret passerte oss på få meters hold før det forsvant inn i skogen. Kort etter fant vi en liten flokk med gaur som beitet ute på en gresskledd åpning i jungelen. Det var dyr av ulik alder, også ei ku med en ganske liten kalv.

Guiden oppdaget snart fotspor etter tiger, og deretter av leopard! Akkurat DET dyret hadde ingen av oss noen forventninger om å få sett, men etter hvert så det ut til at tiger kunne bli en realitet også i Kanha. Noe senere ble nye tigerspor oppdaget, i følge guiden av en hann. Vi kjørte noe fram og tilbake på leting etter spor eller lyder som



Flokk med axisjort på gresseng, Bandhavgarh 16. april 2016.

kunne avsløre tigreren, og plutselig hørte vi fjerne tigerbrøl. Sjøføren brakte jeepen tilbake dit vi kom fra, og vi stoppet et sted hvor to andre jeper også ventet. Varselrop fra axisjorter avslørte at tigreren befant seg knapt hundre meter unna inne i jungelen. Tigerne kan knapt flytte seg noen få meter før enten hjorter eller hulmanlangurer sørger for varselrop. Disse kjenner guidene godt, og de klarer som regel å gjette hvor tigerne kommer til å krysse veien ut i fra hvor varselropene kommer fra. De fleste guidene hører også tydelig forskjell på varsling for tiger eller leopard.

Vi måtte ikke vente lenge før nye varselrop tydet på at tigreren hadde begynt å røre på seg. Plutselig kom den gående gjennom jungelen med kurs rett mot vår jeep. Sjøføren gjorde som pålagt, og rygget litt unna for å gi plass for tigreren. Da den var framme ved veien, huket den seg ned i grøftkantene og skrapte og markerte med

baklabbene. Dette var en stor hanntiger som gikk under navnet "Raja Raam". Han var også kjent under navnet "Kingfisher", fordi han hadde en svart flekk på hodet som minnet om en isfugl i stup! Guiden kunne fortelle at "Raja Raam" ble bedøvet og veid året før, og at han da veide 230 kg! Nå hadde han spist og måtte være stappmett, for magen bulte skikkelig ut, og han måtte trolig veie over 250 kg! Det var med andre ord et imponerende syn. Bedagelig luntet den store tigreren over veien mellom vår jeep og en annen bil, før han forsvant inn i jungelen. Sjøfør og guide visste hvor han trolig hadde kursen, og vinklet av en sidevei. Noen hundre meter opp langs denne veien gikk en ny, ikke benyttet vei, inn til høyre. Varselrop sa i fra at tigreren var underveis. Bare 10 minutter etter at det store kattedyret forsvant første gang, kom han ut på denne sideveien og fortsatte i retning bort fra oss. Dette ble bare bedre og bedre!

Da tigreren hadde forsvunnet ut av syne, kjørte vi videre i retning av et stort, oppdemmet vannhull. Veien gikk på toppen av selve demningen, og vi kjørte midtveis ut på denne for å vente på at dyret skulle dukke opp. Flere andre jeper sto også parkert på den andre siden av dammen for å vente på tigreren. 12 minutter etter at vi mistet syn av ham på sideveien kom dyret ut fra jungelen i den innerste delen av dammen, ganske langt unna. Her fant tigreren et passelig sted hvor han rygget baklengs ut i vannet og la seg ned for å avkjøle seg. En silkehegre landet og spankulerte uredt i vannkanten foran tigreren. Sammen med speilbildet i vannet utgjorde de to dyrene flotte motiver.

"Raja Raam" ble ikke liggende lenge i badet. Etter bare 10 minutter reiste han seg og gikk inn i jungelen igjen. Vi kjørte da tilbake til enden av demningen, hvor vi fikk godt innsyn til tigreren mens han på

ny huket seg ned for å skrape og markere med bakføttene mellom jungeltrærne. Dette holdt han på med et par minutter, før kursen ble satt langs skogkanten mot den damenden hvor vi befant oss. Tigreren forlot trærne og krysset over en åpen mudderbanke i kanten mellom jungel og demning, før han bestemt satte kursen opp på veien. På dette tidspunktet hadde vi en jeep foran oss, og en hærskare av biler oppe på selve damveien. Tigreren gikk opp på veien slik at vi ble jeep nr. 2. Bilene på motsatt side måtte derfor rygge tilbake over damveien, mens vi fulgte etter. Mellom all trafikken gikk "Raja Raam" arrogant og majestetisk som om biler og folk ikke eksisterte. Midtveis ute på damveien stanset han for å snuse på en trestamme. På den andre siden av damveien vinklet han av og gikk ned i jungelkrattet igjen. I det dyret forsvant, smøg han seg forbi en kraftig trestamme, satte halen til vær og spraymarkerte mot treet. Nå ble det på ny



Hanntigreren "Mr X" i kunstig vannhull, Bandhavgarh 16. april 2016.



Hanntigreren Raja Raam krysser veien bare noen meter unna jeepene med turister, uten å verdige dem et blikk. Den utspilte magen viser at han er stappmett! Kanha 20. april 2016.

nesten trafikk-kaos, idet alle satte kursen videre langs veien i et håp om å møte hanntigern nok en gang. Vi kjørte gjennom skogen til neste åpne parti med gress og kratt, og ganske riktig: etter 15 minutter kom "Raja Raam" elegant gående gjennom gresset! Kort etter forsvant tigreren på ny inn i jungelen, hvor han sannsynligvis la seg ned for å hvile. Hele seansen fra vi først fikk øye på dyret til han siste gang forsvant ut av syne, varte i overkant av en time, men det følte adskillig lenger på grunn av de gjentatte møtene og ulike situasjonene de viste. Hele opplevelsen virket nesten for god til å være sann! Ved å forstørre området for denne observasjonen fra Google Earth og sammenholde avstander og tider for bildene jeg tok av tigreren, ser det ut til at han ved rolig gange flyttet seg ca. 400 meter på 10 minutter.

Under morgenkjøringen den 21. april var vi nær et vannhull hvor en hunntiger med fire unger oppholdt seg. Noen andre besøkende hadde så vidt sett en av ungene inne i jungelen, men mengden biler og turister gjorde det umulig å se noe, så her kjørte vi videre. Under kveldsturen denne dagen ble det et siste nærmøte med en tigerhann. Denne hannen gikk under navnet "Omar Pani", og lå ved et vannhull. Her var det mye vegetasjon mellom veien og tigreren, og det var vanskelig å få god utsikt til dyret. Ved dyktig manøvrering klarte imidlertid sjåføren å få oss i posisjon slik at vi kunne fotografere tigreren gjennom åpninger i løvverket. "Omar Pani" viste gjentatte ganger fram tanngarden ved å gjespe kraftig. Så slikket han seg på labbene som en huskatt, dro en labb over hodet, og stelte pelsen. Etter en stund gikk også denne hannen ned til vannhullet og drakk vann før han snudde seg og rygget ned i vannet. Det kunne se ut som om han til å begynne med ikke likte å få vann på baklabbene, for han satte vekselvis bakbeina i vannet for så å løfte en labb opp og riste vannet vekk. Omsider la tigreren seg ned slik han skulle. En time etter at vi oppdaget ham ved vannhullet, kom en gaur gående mot samme sted. Den stoppet opp og betraktet tigerhannen, inntil rovdiret fant ut at det var på tide å begi seg av sted. Deretter kjørte vi rundt for å vente på om tigreren skulle komme fram på et annet passeringpunkt. Et tigerbrøl økte spenningen mens vi ventet. Kl. 18 ville ikke sjåføren vente lenger, siden vi måtte være ute av parken til riktig tid. Rajats sjåfør var imidlertid villig til å drøye litt lenger, og Rajat kunne da fortelle at tigreren hadde krysset veien akkurat der vi ventet på den,



Hanntigern "Mr X" oppdager to parkarbeidere som kommer syklende noen titalls meter unna i Bandhavgarh 16. april 2016. Hverken syklistene eller tigreren blir skremt.



Landskap i Bandhavgarh nasjonalpark, en blanding av skogjungel og åpne gressmarker. 16. april 2016.



Kanha nasjonalpark domineres av store trær og tett undervegetasjon av bambus. På grunn av barkens likhet med krokodilleskinn kalles treet til høyre for krokodilletre. Kanha 21. april 2016.

omtrent 5 minutter etter at vi hadde kjørt. Den 22. april ble det ikke noen tigerobservasjoner, men under den siste turen dagen etter fulgte vi fotspor av en tredje tigerhann flere kilometer langs vei opp i kupert jungel terreng. Til tross for venting og lytting fikk vi ikke kontakt med dette dyret. Noen av de andre i reisefølget hadde bedre hell denne dagen, og fikk blant annet sett tiger 2-3 ganger. En hunntiger hadde krysset veien foran bilen Björn Andreasson satt i, og senere løpt etter en flokk axis-hjorter. Noe fangst lot det imidlertid ikke til å ende opp med. Som en siste hilsen fra tigrernes rike fikk jeg nok en gang se "Omar Pani" nær det samme vannhullet hvor vi så ham to dager tidligere. Denne gangen lå han imidlertid lenger unna inne i et bambuskratt, med hodet avslappet på bakken. Selv om jeg kanskje hadde mer flaks enn flere av de andre i vårt reisefølge, så var vi nok samlet svært heldige som fikk mange ulike tigeropplevelser. Suksessen skyldes delvis at vi besøkte tigerområdene på en varm og tørr del av året, når dyrene ofte oppsøker vannhull flere ganger om dagen for å kjøle seg ned. Dermed var planlegging og lokalkunnskap fra Rajat og Björn klart avgjørende for det gode resultatet. Rajat hadde med nok en gruppe tigerturister i overgangen mai-juni, hvor heten var ennå kraftigere, men med både tiger- og leopardobservasjoner som resultat.

Tigerens byttedyr

I både Bandhavgarh og Kanha er det hjortedyrene som utgjør de viktigste byttedyr for tigerne. Axishjort er den desidert mest tallrike arten, etterfulgt av sambarhjort. I Kanha finnes også barasingahjort, som er en sjelden og endemisk art. Den store nilgaiantilopen finnes også i begge nasjonalparkene. Gaurkveg fantes i begge parker, men i Bandhavgarh forlot flokken parken. I 2012 ble 50 dyr reintrodusert, og de har nå økt til ca. 100 individer. Gaur er så store og kraftige dyr at kun kalver eller ungdyr en sjelden gang kan havne på tigrernes matliste. Den minste hjortarten er muntjak (Barking Deer), som neppe er mer enn en munnfull for en tiger å regne. Både Kanha og Bandhavgarh ligger i distriktet Madhya Pradesh. Kanha er den største nasjonalparken i det sentrale India. Nasjonalparken ble opprettet i 1955, og i 1973 ble den omgjort spesielt til tigerreservat. Den indre delen av parken er på 940 km², men har en buffersone på 1.067 km² og et tilhørende reservat (Phen) på 110 km². Bandhavgarh ble opprettet i 1968 og dekker et areal på 105 km² samt en buffer-



En staselig gauroke, Kanha 20. april 2016.



Barasingahjorter i Kanha. Barasingaen er en fåtallig art som de tar spesielt vare på i Kanha.



Hanntigeren "Omar Pani" slapper av og steller pelsen ved et vannhull, Kanha 21. april 2016.



sone på 437 km². Ingen av nasjonalparkene er inngjerdet, så tigere kan gå ut av parken dersom de selv vil. Det ligger landsbyer og drives landbruk inne i buffersonene. Noen steder har myndighetene satt opp gjerder, ikke for å begrense nasjonalparkens dyreliv, men for å stenge inne tambuskar slik at kveg ikke vandrer inn i tigerområdene. Dersom en tiger nedlegger tambuskar utenfor parkene, blir dyrene erstattet av myndighetene. Hvis tamkveg beiter inne i en nasjonalpark, og blir drept av tiger, vanker det derimot ingen erstatning.

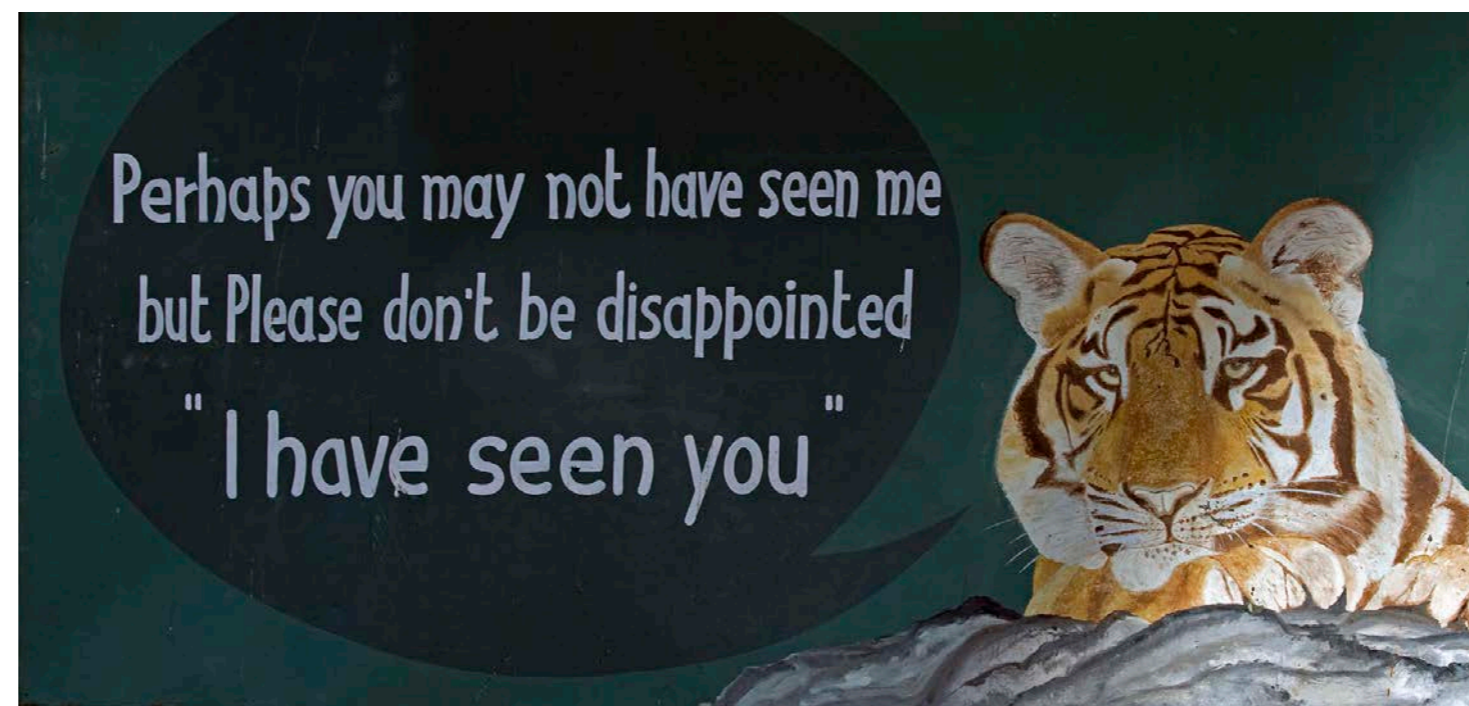
Striper, bambus, gress og jungel

Sett i lys av hvor få tigere som fremdeles lever vilt i naturen, er det et privilegium å kunne få oppleve noen av dem i sitt naturlige miljø. Det hadde selvsagt vært fantastisk å få muligheten til å være inne i nasjonalparkene til det ble mørkt, slik at man kunne oppleve

tigere i det de starter sine kveldsaktiviteter med lydtringer, territoriemarkering og jakt. Men det er forståelig at hensynet til tigere bør ha fortrinnsrett, slik at turistene pålegges å forlate parken før tigere starter sitt kveldsliv. Til tross for at tigere ofte kan ligge uvirksomme under den varme delen av dagen, fikk jeg oppleve mange ulike situasjoner med dyrene. Det som imponerte meg mest var å se hvor raskt en tiger forsvant i det den gikk inn i høy vegetasjon av gress, bambus eller jungelkratt. Bare en meter inn kunne en knapt skimte oransje pels med noen sorte striper. Det var lett å se hvor flott tigernes farger og mønstre fungerer som kamuflasje i dyrenes naturlige miljøer, og det var ikke vanskelig å se hvor lett en tiger kan ligge uopdaget for et annet dyr, selv når den bare er et par meter unna! Stripper, bambus og gress er åpenbart en suksesskombinasjon for en bakholdsjeger som tigeren.



Den store hanntigeren "Raja Raam" kommer ut fra jungelen og huker seg ned for å markere ved å skrape med bakbeina. Kanha 20. april 2016.



Etterskrift

Den 29. oktober ringte Rajat meg med en sørgerlig beskjed: hanntigeren "Raja Raam" var drept dagen før. Denne dagen sloss han sin siste kamp (med dødelig utgang) mot en annen hanntiger, som åpenbart klarte å ta over "Raja Raam" sitt territorium og "kongedømme". Kanskje var denne hanntigeren allerede på vei inn i området under vårt besøk i april, for mens vi besøkte Kanha ble en hunntiger med halv voksne unger drept av en annen tiger. Parkarbeiderne lette intens etter ungene i flere dager for å ta hånd om dem, men klarte ikke å finne dem under vårt besøk. Unger som ikke er gamle nok til å klare seg selv, og som mister sin mor, blir holdt inngjerdet og føret til de er gamle nok til å klare seg selv. På denne måten forsøker inderne å sikre at flest mulig tigerindivider overlever til kjønnsmoden alder.

”

I dette studiet har jeg allikevel ikke funnet tegn til at ulven er uredd mennesker, og den viste en tydelig preferanse for å unngå hus.

Alfahannen i Slettås-flokken ved Osensjøens østbredd i Åmot kommune den 25. januar 2015. Foto: Robert Hult.

Bevegelsesmønsteret til ulv i Slettås – Effekten av hus og hunder

Av: Maria Sjaavaag Aarbø, 2014, Høgskolen i Hedmark, avd. Evenstad
For hele utredningen se: <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/222557>

Sammendrag

Den skandinaviske ulvestammen er i stadig vekst, men etter mange år hvor ulven var funksjonelt utryddet fra Skandinavia fører tilbakekomsten til mange konflikter mellom befolkningens interesser og tilstedeværelsen av ulv. Blant disse er frykt for ulv, og det at ulv kan drepe hunder spesielt viktig. Tidligere undersøkelser fra Finland og USA tyder på at ulvene kan oppsøke eller bli tiltrukket av hunder som kan høres. Formålet med dette prosjektet var å undersøke om ulver i Skandinavia har en liknende atferd. Jeg har derfor kartlagt intensiteten av hundelyd innenfor et avgrenset område i et (240,5

km²) ulvrevir. Tre av ulvene i reviret ble merket med GPS-sendere. Så ble det i samme område registrert og kategorisert alle hus etter om de var bebodd eller ikke, og om husstanden hadde hund. Deretter analyserte jeg bevegelsesmønsteret til de GPS-merkede ulvene i forhold til ulike typer hus. Studiet ble komplementert med en intervjuundersøkelse om folks erfaringer med ulv-hund-problematikken. Jeg har funnet ut at hund kan høres så å si over hele studieområdet. Ulvene holdt seg lenger unna hus enn forventet uansett hustype, og blant bebodde hus var ulvene nærmere hus med hund enn uten hund. Ulvene var

også lenger unna hus på dagen enn på natten. Det var ikke forskjell i avstanden til ubebodde hus mellom dag og natt. I intervjuene fant jeg ut at de fastboende følte at ulven var svært nærgående, og at tilstedeværelse av ulv ble oppfattet som begrensende for livsutfoldelsen. I dette studiet har jeg allikevel ikke funnet tegn til at ulven er uredd mennesker, og den viste en tydelig preferanse for å unngå hus. Ulven i Slettås viser heller ingen spesiell tilbøyelighet til å drepe hunder.

Resultater

1. Ulvene var mest aktive på natten

Ulvne beveget seg relativt mye, og det var gjennomsnittlig 928 meter mellom hver fjerde times GPS-posisjon for alle de tre ulvene totalt. Jeg fant allikevel en signifikant forskjell i gjennomsnittlig avstand per 4 timer mellom individene ($F_{2,880}=5,79, p=0,003$, Tabell 1). Individet M1308 gikk signifikant lenger enn valp M1303, mens valp M1304 ikke skilte seg ut fra sine to brødre. Ulvenes aktivitet varierte med tid på døgnet ($F_{7,875}=15,51, p<0,001$) med generelt høyere grad av aktivitet på natten, og absolutt minst midt på dagen (Fig. 4). Jeg fant også en interaksjon mellom tid og individ ($F_{17,865}=8,206, p<0,001$, fig.4). Valp M1303 hadde et jevnere bevegelsesmønster gjennom døgnet enn de to andre.

2. Ulvenes avstand til hus

Det var 260 registrerte hus innenfor studieområdet, noe som tilsvarer 1,08 hus per km². Hus med hund tilsvarer 0,15 hus per km², uten hund 0,125 hus per km² (Fig. 5) og bebodde hus 0,6 hus per km². Gjennomsnittsavstanden til nærmeste hus (beregnet fra tilfeldige punkter til alle hus) var 1811,3 meter. Alle individene holdt seg på god avstand fra de fleste hus, og gjennomsnittsavstanden fra hus var på over 2 km for alle individene (Tabell 2). Ulvene var i gjennomsnitt lenger unna alle klasser med hus enn de tilfeldige punktene jeg hadde generert via ArcGIS (Alle hus: $t=-3,67, p<0,001$, Bebodde hus: $t=-5,62, p<0,001$, Ubebodde hus: $t=-3,96, p<0,001$, Hus med hund: $t=-3,90, p<0,001$, Hus uten hund: $t=-6,76, p<0,001$ (Fig 6).*) Ulvene holdt seg i gjennomsnitt 527 meter nærmere hus med hund enn hus uten hund ($t_{1800}=-7,05, p<0,001$, fig. 7). Avstanden til hus med hund, bebodde hus, alle hus samlet og hus uten hund var signifikant kortere om natten enn om dagen. (Alle hus: $t_{2,39}, p=0,017$, Bebodde hus: $t_{3,65}, p<0,001$, Hus med hund: $t_{3,64}, p<0,001$, Hus uten hund: $t_{3,42}, p<0,001$.) Unntaket var ubeboede hus, hvor avstanden ulvene holdt på natten ikke var signifikant kortere enn avstanden de holdt på dagtid ($t_{1,23}, p=0,218$, Fig. 8). Ulvene prefererte områder som var lenger enn 3 km unna nærmeste bebodde hus og unngikk områder som var nærmere enn dette (Fig. 9).

Samme figur viser at ulvene i mindre grad unngikk nære avstander til hus med hund ($K_{ji2}=15,715, fg=1, p<0,001$) sammenlignet med hus uten hund ($K_{ji2}=1,998, fg=1, p<0,001$). På dagtid holdt ulvene seg helst langt fra hus med hund ($K_{ji2}=22,117, fg=1, p<0,001$), men på natten viste de ingen spesiell unngåelse eller preferanse for ulike avstander til hus med hund ($K_{ji2}=1,0189, fg=1, p=0,312$, Fig. 10).

3. Lytting

På lyttingen registrerte jeg opptil flere hunder per punkt, og det ble hørt hund på 78 % av punktene. Jeg hørte hund ved begge lyttinger på 30 % av punktene (Tabell 3 og Figur 8). Det ble registrert hund over hele området, men noen fler hunder ble registrert i nordenden av Osensjøen, i og rundt Nordre Osen. Jeg valgte å ikke ta med retning eller avstand på bjeffene i resultatene, ettersom jeg følte at det ikke var pålitelig nok. Jeg hørte aldri ulvehyl i løpet av feltarbeidet.

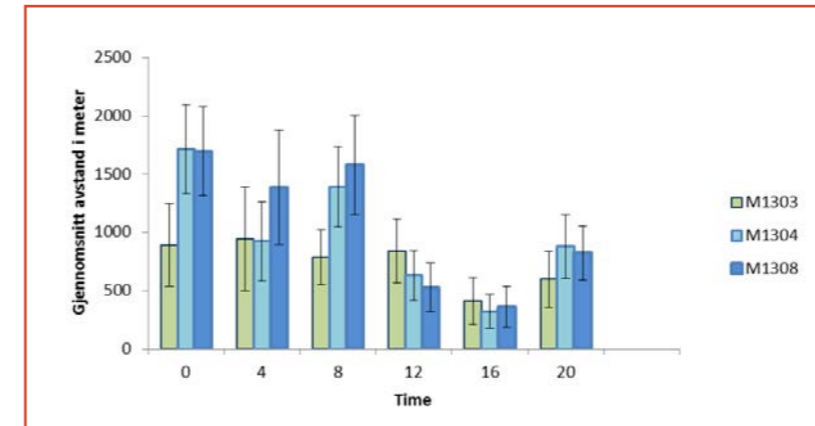
4. Intervjuer

Hundene i Slettås var mest ute på dagtid (Fig. 12), og flere av dem var tilgjengelige for ulvene (hundene gikk løse, eller sto med kjetting). De fleste intervjuede hadde opplevd å se ulv ved hjemmet, i nærområdet eller begge deler (Fig. 13). Her kunne en person oppgi flere svar, men totalt var det 80 % (39 personer) som hadde opplevd å se ulv. Det var flere som oppgav

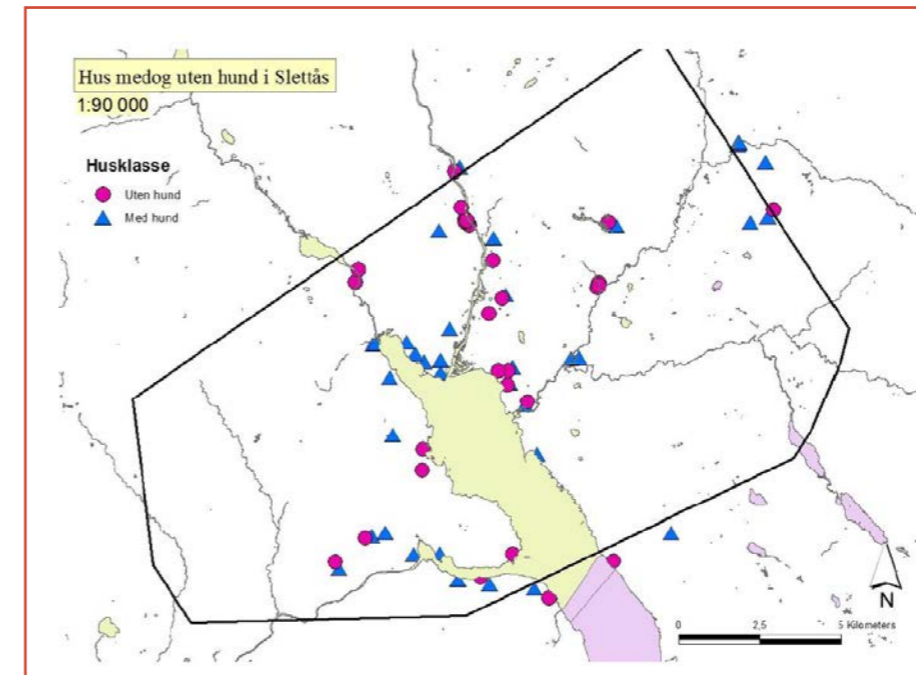
at de selv hadde opplevd, eller kjente noen i nærområdet som hadde opplevd, episoder mellom ulv og hund (Fig. 14). Det vanligste svaret gikk i kategorien «lyd og vokting» (de hadde opplevd at hunden vokter eller bjeffet veldig mot skogen, og noe de mente var en ulv), fulgt av «kjenner til drept hund» (drept av ulv i nærområdet) og «direkte møte» (mellom ulv og hund). Den siste kategorien her er «lukt/markering», hvor folk meldte inn at hunden antageligvis hadde luktet en ulv, markert opp på ulvemarkering eller liknende. Det var kun én person som nevnte at han hadde opplevd at hunden svarte på ulvehyl. I alt 48 % av de intervjuede oppgav at de aldri hadde hørt ulv (ulvehyl eller liknende, fig. 15). Det siste spørsmålet på intervjuet var et åpent spørsmål om de fastboendes tanker om ulv. Svarene ble derfor først i etterkant delt inn i kategorier. De aller fleste svarte at ulven var for nærgående, og at det å ha ulv så nært førte til noe de opplevde som begrenset livskvalitet (Fig. 16). Flere oppgav at de var redd for å bevege seg ute, og gikk mindre på tur enn før. Disse to kategoriene ble fulgt av «synd med tanke på dyretap» (husdyr, at ulven gjør det vanskelig for bønder, og tar for mye sau osv.), og deretter at det var synd med tanke på tap av hund. Det var bare én person som valgte å ikke svare på dette spørsmålet, av alle 49 intervjuede.

Individ	M1303	M1304	M1308	Alle
Gjennomsnitt/4 timer	744,3	983,6	1055,3	927,8
Minimum	0	2	0	0
Maksimum	6493,9	6272,4	6651,9	6651,9
Sum i perioden	219557	285254	314470	819281,8
Observasjoner	295	290	298	883

Tabell 1: Oversikt over ulvenes bevegelse i perioden 08.2-30.3 2013. Alle avstander oppgitt i meter.



Figur 4: Gjennomsnittlig avstand mellom påfølgende 4-timers posisjoner (± 2SE) for de tre ulveindividene som mål på døgnavtallet.

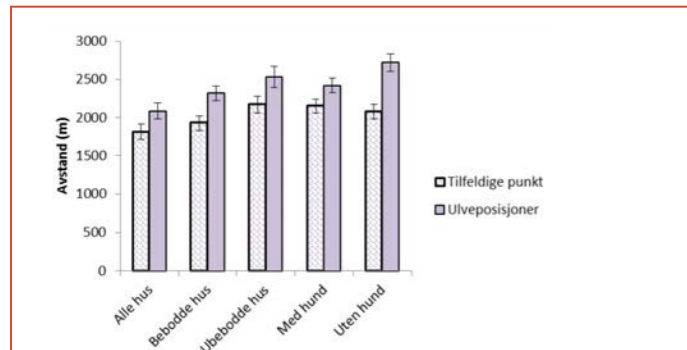


Figur 5: Kart over fordelingen av hus med og uten hund i studieområdet.

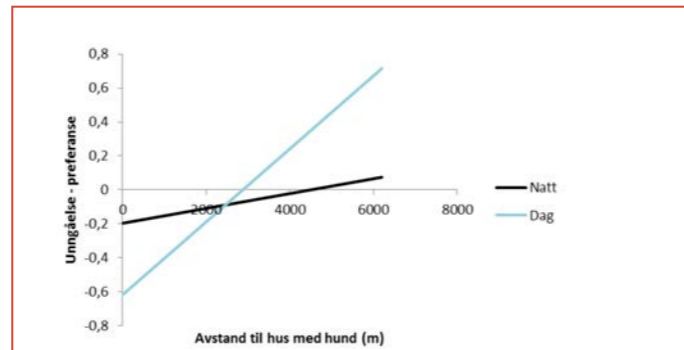
Individ	Avstand	Hus med hund (m)	Bebodde hus (m)	Ubebodde hus (m)
Minimum				
M1303		189	189	120
M1304		186	114	120
M1308		144	116	82
Tilfeldig punkt		53	44	12
Maksimum				
M1303		6768	6565	6811
M1304		5492	5492	7414
M1308		7633	7542	7672
Tilfeldig punkt		7055	6859	7165
Gjennomsnitt				
M1303		2348	2246	2278
M1304		2246	2201	2491
M1308		2660	2503	2829
Tilfeldig punkt		2150	1928	2167

Tabell 2: Minimum, maksimum og gjennomsnittsavstand til 3 ulike klasser med hus fordelt på individ og tilfeldige punkter. Alle avstander oppgitt i meter.

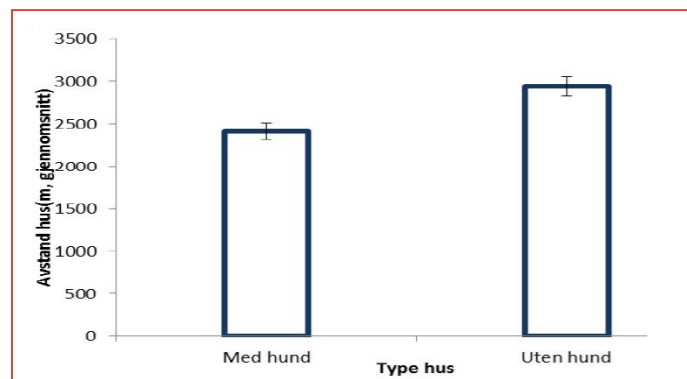
* Avstanden til alle hus er kortere. Det er ikke feil, men skyldes at mange hus automatisk fører til kortere avstander.



Figur 6: (\pm 2SE): Gjennomsnittlig avstand fra ulike klasser hus, for tilfeldige punkter (random points), og ulveposisjoner.



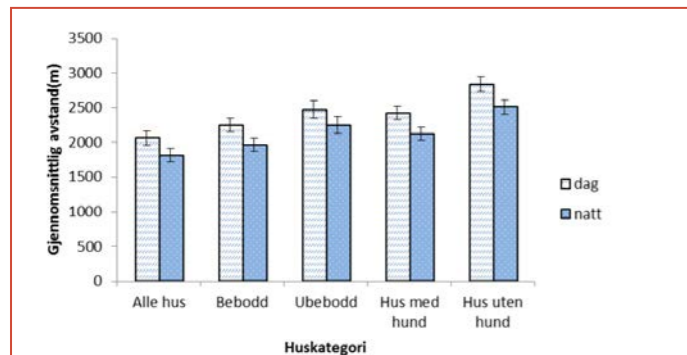
Figur 10: Ulvenes preferanse for avstander til hus med hund på dagen i forhold til på natten.



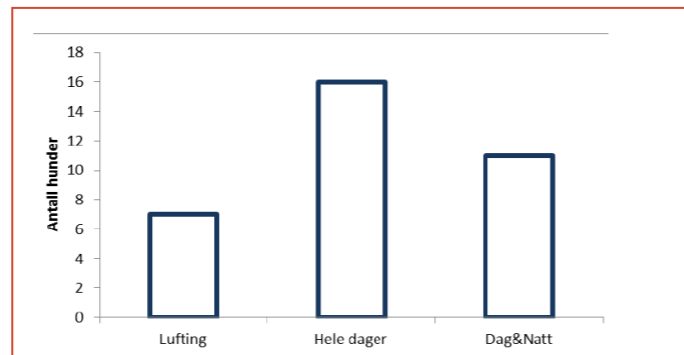
Figur 7: (\pm 2SE): Ulvenes avstand til hus med og uten hund.

Faktorer	Antall
Antall punkter	54
Antall lyttinger	108
Antall hunder hørt totalt	93
Maks antall hund per besøk	3
Maks antall hund per punkt totalt	6
Gjennomsnitt antall hunder per besøk	0,86
Gjennomsnitt antall hunder per punkt	1,72
Antall punkter uten observasjon	12
Antall punkt med observasjon 1 gang	26
Antall punkt med observasjon 2 ganger	16

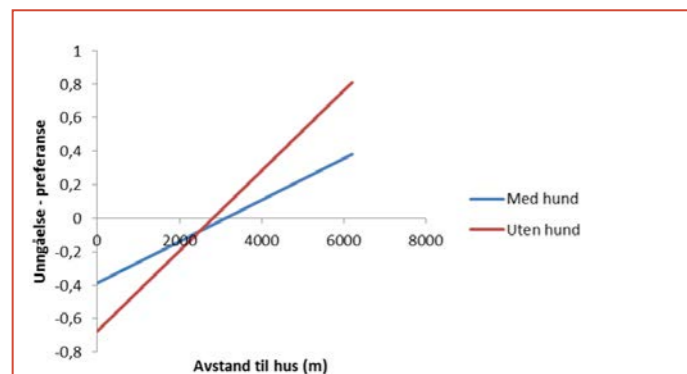
Tabell 3: Oversikt over data fra lyttingene.



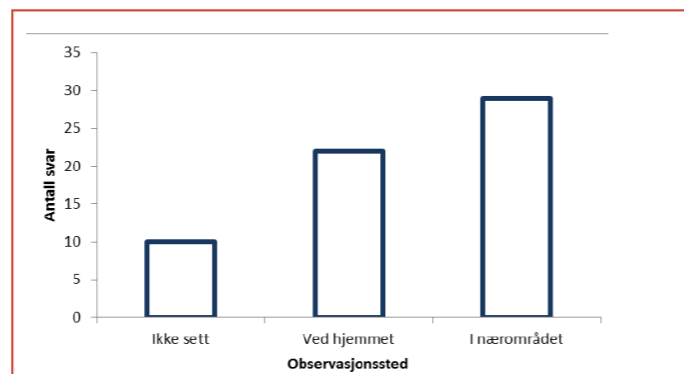
Figur 8: (\pm 2SE): Avstanden ulvene holdt til ulike kategorier med hus på dagen, i forhold til på natten.



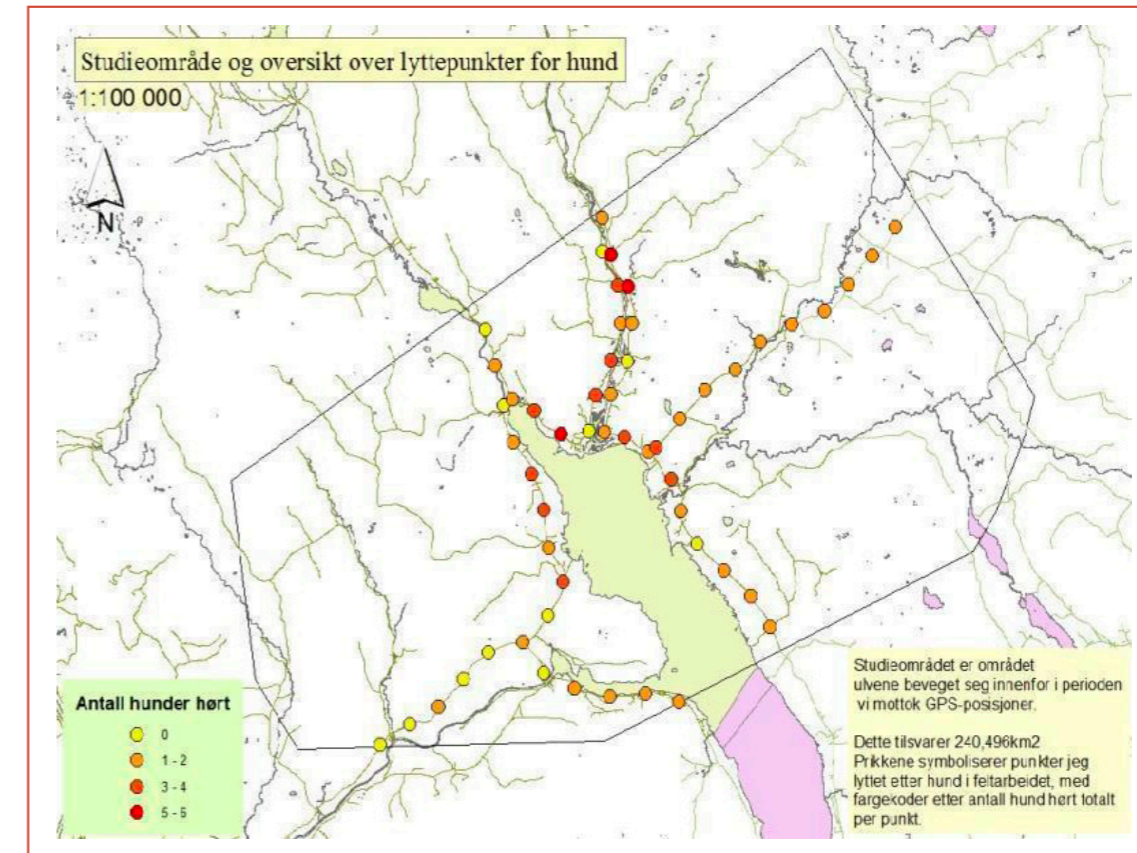
Figur 12: Utemengde for hunder i Slettås-området.



Figur 9: Ulvenes preferanse for avstander til hus med og uten hund.



Figur 13: Fastboende i studieområdet som hadde opplevd å observere ulv ved hjemmet og i nærområdet.



Figur 11: Kart over punktene jeg lyttet ved, delt inn i fargekoder etter antall hund hørt per punkt totalt.



Ulvne i Slettås-reviret har fått mye oppmerksomhet den siste tiden. Fra ulike hold, bl.a. politikere, medier og lokalbefolkning, har det jevnlig kommet påstander om at disse dyrene er særdeles nærgående i forhold til hus og folk. Det hevdes at Slettås-ulvene ikke bare besøker gårdsplasser, men også kommer opp på hustrapper. Slike naturopplevelser ville det vært naturlig å fotodokumentere - særlig fordi digitalt fotoutstyr nå er blitt allemannseie. De fleste mobiltelefoner kan man i dag også ta bilder med. Så langt har man imidlertid enda ikke sett noen offentliggjorte fotografier av Slettås-ulvene som står på trappene til folk eller tusler rundt hushjørnene i Slettås eller andre steder innen reviret. De eneste bildene av disse ulvene Foreningen Våre Rovdyr har klart å oppspore er tatt av naturinteresserte fotografer - og helt andre steder inne reviret enn i Slettås. Det er derfor mye som tyder på at dyrene i denne flokken oppfører seg som andre ulver. Altså helt normalt i forhold til artens kjente atferdsmønster. Dette viser også forskningsresultatene til Maria Sjaavaag Aarbø ved Høgskolen i Hedmark. De fem ulvene i Slettås-reviret på fotografiet ble foreviget på vestsiden av Osensjøen i Åmot kommune i januar 2015. Foto: Robert Huld.

Konklusjon

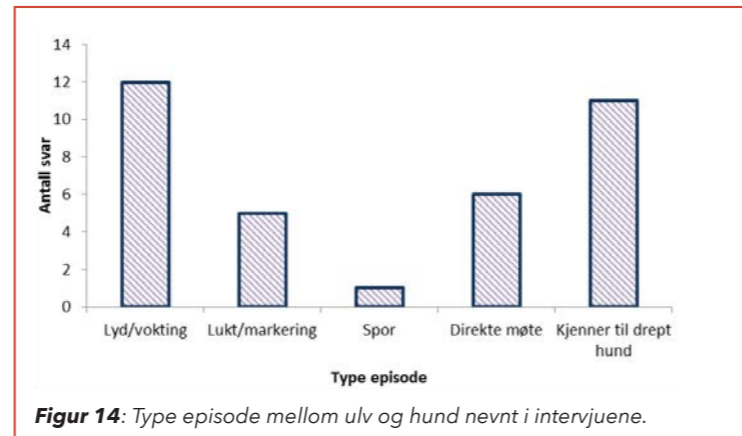
I dagens forvaltning holder det ikke lenger å kun snakke om artenes biologiske behov. Vi bør heller snakke om hvordan artene kan forvaltes sammen med mennesker. Når halvparten av dødeligheten i ulvestammen er på grunn av mennesker, hvorav mange nok ikke er enige i dagens system, er det forvaltningens oppgave å finne kompromisser. I ulvens fravær vokste synet på den som en villmarksart (Sand et al. 2010), og vi forventet at den skulle oppføre seg deretter. Det er når den bryter med våre forventninger, og viser seg nær bebyggelse, og dreper hunder, at de største konfliktene oppstår. Vi var ikke forberedt på den adaptive ulven som kan leve hvor som helst og av hva som helst. Når en stor rovdyrtart som ulven reetablerer seg, er det svært viktig for folk å vite hva de kan forvente seg. Av den grunn er det svært viktig med forskningsbasert kunnskap, både for å minske frykt (Røskaft et al. 2003), og for å vite hvordan man best kan unngå eller løse konflikter. Dette prosjektet har gitt ny kunnskap om faktorer som er grunnlag for konflikt i Slettås-reviret: Ulvens skyhet, eller mangel på skyhet, og dens tilbøyelighet til å drepe hunder. Jeg har funnet ut at ulven vet om hundene, men velger å ikke oppsøke dem. Jeg har også vist at til tross for at de fastboende føler at ulven er svært nærgående, har ingen av de merkede ulvene vist tegn til å mangle skyhet for mennesker.

Artikkelen er et utdrag av en bacheloroppgave i utmarksforvaltning ved Høgskolen i Hedmark, avd. Evenstad i 2014. Fotografierne og bildetekstene i denne artikkelen er skaffet til veie av Foreningen Våre Rovdyr, og befinner seg følgelig ikke i bacheloroppgaven.

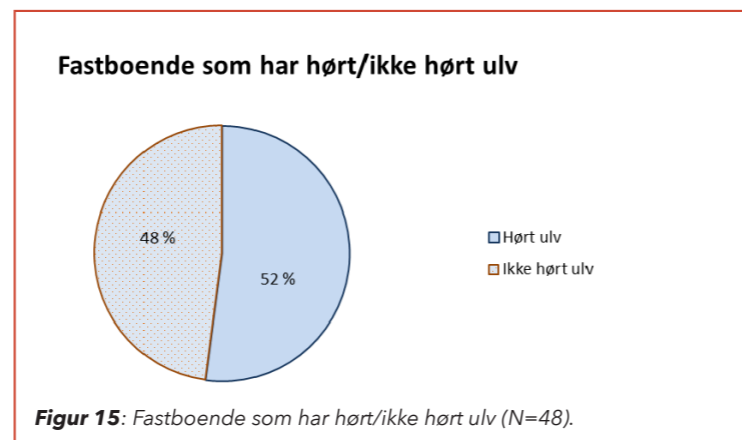
Referert litteratur

Røskaft, E., Bjerke, T., Kaltenborn, B., Linnell, J. D. C. & Andersen, R. 2003. Patterns of self-reported fear towards large carnivores among the Norwegian public. *Evolution and Human Behavior* 24 (3): 184-198.

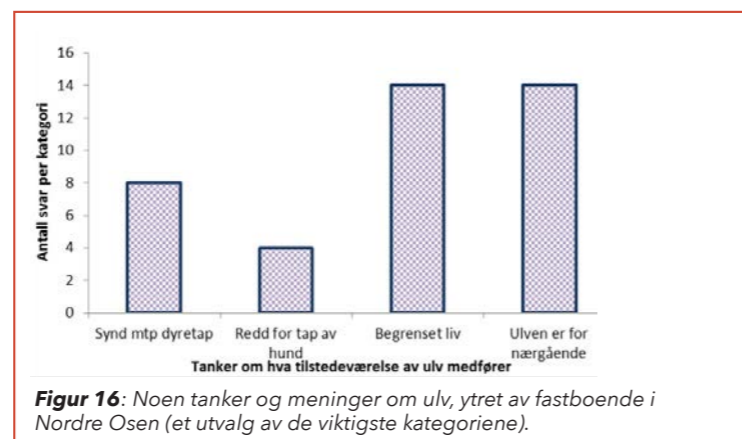
Sand, H., Liberg, O., Aronson, Å., Forslund, P., Pedersen, H. C., Wabakken, P., Brainerd, S., Bensch, S., Åkesson, M., Karlsson, J. & Ahlqvist, P. 2010. *Den Skandinaviske Vargen - en sammanställning av kunskapsläget från det skandinaviske vargforskningsprojektet SKANDULV 1998 - 2010*. Rapport till Direktoratet for Naturforvaltning i Norge. Grimsö forskningsstation, SLU.



Figur 14: Type episode mellom ulv og hund nevnt i intervjuene.



Figur 15: Fastboende som har hørt/ikke hørt ulv (N=48).



Figur 16: Noen tanker og meninger om ulv, ytrt av fastboende i Nordre Osen (et utvalg av de viktigste kategoriene).

Å leve med ulv

Av: Mona Smedsrud, hedmarking og rovdyrverner

I et intervju i *Dagbladet* den 13/2 uttrykker Fabian Stang sin sympati med de (spesielt hedmarkinger) som må leve med ulven inne på tunet sitt. Har også han gått i rovdyrmyndighetenes propagandafelle?

Undertegnede er en dame på 60 år som flyttet fra Oslo til Solør i 2005. Da fikk vi "ulvestriden" nært oss. Jeg mener at de få ulvene vi har i Norge skal få leve, at dette er dyr som hører hjemme i norsk natur og er en viktig del av det store økosystemet. Andre ser helt motsatt på saken og ønsker rovdyr vekk for enhver pris. Jeg tok mitt valg og meldte meg inn i foreninger som kjemper for rovdyr.

Tidligere har det vært sauens lidelser som har vært kjørt hardest frem. Fakta om at det blir borte minst 120.000 sau på beite hvert år av andre grunner enn rovdyr (flått, giftige planter, ryggvelt, sykdom osv.), som mange har fått med seg, har tydeligvis fått den harde kjernen hos ulvemotstanderne til å tenke nytt frem til sauene skal på beite igjen. Det nye er redsel: redsel for å la barn gå alene til skolebussen, redsel for å la småbarn sove ute, redsel for å gå tur med hundene sine ... ja, det finnes nesten ikke måte på hva ulven gjør med folks LIVSKVALITET. Det er det nye nå: At folk på bygdene mister sin livskvalitet! Alle disse som har hatt ulv på tunet sitt, eller på trappen for den saks skyld - aldri har de et fotoapparat eller en mobil for hånden for å dokumentere sine historier. At det har gått ulv utenfor huset i løpet av natten er ikke så underlig, ulven kan forflytte

seg langt på kort tid.

Men hva med min livskvalitet uten rovdyr i naturen? Den forringes - uten at det plager de ovennevnte grupper.

Ærlig talt: Når man bor innenfor en "sone" - en sone de fleste virker å ha fått tredd nedover seg av det de kaller "den kaffelette-drikkende eliten" i Oslo - er det for meg som tidligere osloborger gjennom 48 år (og hundeeier) utrolig at man slipper sine hunder ut for å luften selv. De vet det er ulv i området, et område ulven har lov til å oppholde seg i. Da går man med sin hund i bånd! "Eliten" i Oslo består av veldig mange innflyttere, også fra små bygder i Hedmark.

Når både "de redde" og media som messer om hvor fryktelig det er med gråbein så nært "glemmer" å fortelle at det er lagt ut det de kaller reveåte eller at det ligger igjen avfall fra elgjakten (som ulven anser som mat) rett ved gårdene er dette med på å skaffe sympati på falskt grunnlag fra de som ikke har denne problemstillingen så nært inntil seg. Eller kall det dårlig/uetisk journalistikk.

Det er ikke til å komme forbi at en sak har flere sider, og dette var min versjon av hvordan "ulvekonflikten" i Hedmark oppleves fra en som ønsker en natur med plass til både folk, husdyr og rovdyr. At det ligger ca. 5.000 tonn sau- og lammekjøtt på lager sier vel også at det er mer enn nok sau i dette landet.



En bonus på turen var å finne restene etter et elgkadaver. Det vi fant av rester ble studert nøye.



Det ble en koselig matpause med bål hvor praten gikk livlig.



Med jevne mellomrom tok vi en stopp og Erling Mømb snakket om hva vi så og hadde sett av spor pluss ulvens adferd i terrenget.

Årets sporingstur

Årets ulvesporingstur ble gjennomført den siste lørdagen i februar i Julussdalen i Hedmark. Deltakerne møtte opp ved Haugen, som FVR arvet etter Ragnhild Hanstad i 2014.

Tekst og foto: Arne Flor

Lykken sto oss enda en gang bi da flere ulver hadde krysset området ved Haugen noen dager tidligere. Utgangspunktet for en fin og lærerik tur lå derfor vel til rette.

Erling Mømb var også i år guide for deltakerne. Vi startet nord for Haugen i et heller kronglete terreng. Det er ikke alle plasser det er like lett å gå på ski når en skal følge sporene til flere ulver, men slike hensyn tar ikke ulven.

Under veis opplevde vi flere ganger å se at ett

spor ble til tre. Så vi kunne med sikkerhet si at minst tre ulver hadde gått der.

Etter ca. 2 km, og litt over to timers skigåing med mye stopp for å se på sporene, var det plutselig spor alle veier. Grunnen så vi raskt. Like ved en skogsbilvei fant vi rester etter en elg som ulven tidligere hadde tatt. Ulvene hadde lagt turen innom for å se etter noen rester. Vi fant deler av kraniet og noen beinrester i tillegg til et større skinnstykke og mye løs pels. Her så vi klart og tydelig hvordan ulven hadde utnyttet og spist abso-

lutt alt på dyret unntatt skinn, vomma og enkelte bein. Ulven gjør det hvis den ikke blir forstyrret av mennesker ved et bytte. Kraniet ble studert og vurdert til å være en elg født våren 2016 – altså en kalv.

Etter mye svette og en flott opplevelse ved elgkadaveret tok vi oss en god matpause. Det var deilig å sette seg ned og nyte varmen fra bålet samt å få pratert litt om det vi hadde sett av spor og ulvens valg av terreng å gå i. Sola skinte da vi startet sporingen, og mens vi gikk skyet det til. Da vi satte oss til for å

spise begynte de første snøfnuggene å dale. Det hadde vært tungt å gå, da deler av terrenget vi gikk i ikke var av det letteste. Etter matpausen gikk deler av gruppa tilbake til Haugen via skogsbilveien. I alt 15 av oss gikk videre og det var tidvis vanskelig å følge sporene inne i den tette ungskogen. Hele tiden var vi på utkikk etter urinmarkering som kunne bekrefte at et av dyrene var fra alfaparet. To timer etter matpausen fant vi en urinmarkering som tydet på at her hadde ett av de voksne dyrene i Letjennareviret, som var de dyrene vi sporer på, markert. Ulven hadde markert ved å løfte på et bakbein og så urinere sidelengs og oppover. Senere fant vi også en liggeplass hvor en ulv hadde lagt seg ned en stund. Sporene endte opp ved en ny skogsbilvei. Det var tydelig at ulvene var svært på vakt da de skulle krysse veien. En ulv hadde gått fram og ned i diket ved siden av veien, fulgt diket noen meter – for så å gå inn i skogen og følge de to andre ulvene ut på veien noen titalls meter bortenfor. Ute i snøfonna i veikanten fant vi en urinmarkering, noe som er en typisk markeringsplass for et alfdyr.



Antall tenner i kraniet tydet på at elgen var en årskalv fra 2016.

Deretter hadde ulvene fulgt skogsbilveien vestover og så krysset veien og gått sørover. Det snødde ganske bra da vi kom fram til skogsbilveien, så vi begynte tilbaketuren. Nede ved Haugen hadde Geir Sjøli ordnet med to bål hvor det ble kokt kaffe og grillt

pølser. Det var deilig å sette seg ned og nyte kaffe og pølse ute i ulveskogen sammen med venner som ser verdien av å verne om ulven.



► Vi fant flere plasser hvor ulvene hadde lagt seg ned en stund. Her er den liggeplassen som var tydeligst med et godt avtrykk i snøen.



► Urinmarkeringen på den lille tua viste at her har et voksent alfadyr markert. Valpene får aldri lov til å markere slik når de urinerer. De må pent huke seg ned.



► De tre ulvene som vi fulgte sporene av hadde delt seg for så å gå sammen til et spor igjen. Sporrekken på bildet lengst til venstre går på andre siden av furutreet i forhold til de to andre.



► Det var flere barn med på turen som klarte turen veldig fint!



► Erling Mømb ledet an og vi fulgte etter. Det er svært viktig at man ikke trækker i selve sporet og ødelegger ei sporrekke slik at andre senere også kan sjekke sporene for eventuelle funn av markeringer.



► Geir Sjøli hadde klar to bål da vi kom tilbake fra springsturen. Da ble det mulighet for grilling av pølser og bålkott kaffe.

Pantergaupe: fra skadedyr til skattet fauna

Av: Miguel Antón

Kveldslyset markerer gaupas konturer der han skanner omgivelsene. Bekymringene romsterer kanskje i hjernen: hvor er rødhøna jeg nettopp hørte? Klarer jeg å overvinne den nye hannen i området? Disse mørke skyene ... bringer de regn? Men det er noe som ikke synes å bekymre ham: menneskefotografen som står fem meter unna! Pantergauper har mistet all frykt for mennesker her. De vet at vi ikke ønsker å skade dem og kan derfor oppføre seg naturlig.

”

På 1950-tallet var det anslagsvis 5.000 pantergauper i Spania. 50 år senere, i 2005, var bare 100 tilbake. Hvordan kunne noe slikt skje?

Vinterværet i Andújar-fjellene er uforutsigbart. Kald, regntung morgen med sterk vind går ofte over i en solrik ettermiddag.



Meow! Meow!! Uhyggelige skrik fyller den kalde vinterluften. Steineikskogen formelig holder pusten mens en grå skygge dukker opp fra solrosebuskene og nærmer seg elven. Det er pantergaupehannen som patruljerer sitt territorium. Han fortsetter å skrike og lytter så ivrig. Intet svar ...

Det er januar og parringssesong, men gauper er sky, hemmelighetsfulle – og svært sjeldne. Pantergaupe *Lynx pardinus* er det mest truede kattedyret i verden og overlevelsen henger i en tynn tråd. For 15 år siden var det nærmest utenkelig å se pantergauper i vill tilstand. Når vi observerer dem i dag føler vi både ydmykhet og glede ... Det er fortsatt et glimt av håp for Iberias spøkelsesaktige jeger.

Pantergaupas dype mjauing har lenge gitt gjenlyd i Sierra de Andújars dalstrøk i Andalucía. *Lynx pardinus* antas (sammen med gaupe *Lynx lynx*, kanadagaupe *Lynx canadensis* og rødgaupe *Lynx rufus*) å stamme fra den massive *Lynx issiodorensis*

som levde i pliocen. Dyrene som senere utviklet seg til pantergaupe vandret sørover og etablerte livskraftige bestander i Italia, Frankrike og på Pyrenéhalvøya, med sistnevnte som kjerneområde. Halvøyas kombinasjon av åpent sletteland og sumpmark med maquisens tettere vegetasjon av busker og lave trær utgjorde i seg selv et perfekt habitat, men den største bonusen var kaninene.

Gauper, kaniner og mennesker

Romernes navn på Pyrenéhalvøya, *Hispania*, skal visstnok bety *Kaninlandet*. Kaninen *Oryctolagus cuniculus* var det overlegent



Pantergaupas patruljering bringer ham nærmere elva. I det ene øyeblikket er han synlig blant steinene, i det neste er han borte.

Pantergaupa i Doñana

I perioden oktober 1970 til september 1971 arbeidet jeg som ringmerker og observatør i Doñana nasjonalpark i Sørvest-Spania. Det første verneområdet i den nåværende parken var Coto Doñana-reservatet, som ble etablert i 1965. To arter var sentrale i forbindelse med dette vernetiltaket: pantergaupe og iberiaørn. Under min periode i Doñana så jeg pantergaupe kun to ganger. Begge dyrene ble sett i det de krysset vei foran bil i bevegelse. Den ene pantergaupen passerte kun et fåtall meter foran kjøretøyet. På dette tidspunktet var det flere gauperevire i det nåværende nasjonalparkområdet, men det var sjelden dyr ble observert.

Viggo Ree



Bakken er dekket av visst løv, men pantergaupa lager ikke den minste lyd. Han klatrer opp på en stein og viser den praktfulle pelsen. Det finnes flere fargevarianter. Gaupene i Doñana har store, langstrakte - nærmest ozelotlignende - flekker. I Andújar-bestanden har derimot dyrene små, runde flekker som på bildet.

vanligste potensielle byttedyret da gaupene først vandret inn. Det passet perfekt, siden gaupekroppens form gjør den til en uovertruffen kaninjeger. Raffinert kamuflasje, lange bein for rask spurt og kort snuteparti med kraftige hjørnetenner gjør den så spesialtilpasset for kaninjakt at det lille hareedyret utgjør mer enn 75 % av pantergaupas diett. Sørhare, gnagere, fugler og en og annen hjortekalv kompletterer menyen. Med mat i overflod blomstret pantergaupebestanden over hele Kaninlandet ... inntil ganske nylig.

Det tjuende århundre utviklet seg til et mareritt for pantergaupa, et mareritt som ikke er over ennå. På 1950-tallet var det anslagsvis 5.000 pantergauper i Spania. 50 år senere, i 2005, var bare 100 tilbake. Hvordan kunne noe slikt skje? Hvordan drev vi bestanden av denne livskraftige

flekkete katten til grensen av utryddelse?

Nedgangen har flere årsaker. For det første gjelder det tap av habitat og fragmentering av gjenværende leveområder til oppsplitting av bestanden. Konsekvensen av dette var isolasjon av kjerneområdene for yngling. Dette reduserte det genetiske mangfoldet enda mer enn selv gaupa i Skandinavia eller geparden i Afrika har opplevd. I denne mørkeste timen gjensto bare to kjerneområder: sumpmarken i Coto Doñana på sørvestkysten og fjellområdet Sierra de Andújar.

Reduksjonen i bestanden av byttedyr var enda mer alvorlig. Virussykdommen myxomatose rammet iberiske kaniner svært hardt. De få som overlevde trues nå av en ny sykdom, kanningulsott, som forårsakes av et

calicivirus. Spania var ikke lenger Kaninlandet, og slutten på kaninene kan bety slutten for pantergaupene. Helt siden 1950-tallet (da myxomatose-viruset ble innført for å bekjempe kaninene) har sykdommen hatt nye utbrudd over hele halvøya. Dagens situasjon i Andújar er kritisk. Der vi for fem år siden så dusinvis av kaniner, får vi knapt øye på en eneste. Heldigvis settes nå friske kaniner ut som en del av prosjektet for å redde pantergaupa. Dermed kan arten igjen fange sin nødvendige "daglige kanin".

Det hadde døyvet den dårlige samvittigheten litt om vi tross alt hadde forsøkt å beskytte pantergaupa gjennom de dystre årene. Hva vi i realiteten gjorde, var å drepe enda flere. Fram til 1970-tallet var det nemlig tillatt å drive sportsjakt på pantergaupe. Ikke bare var det lovlig. De som

klarte å drepe en fikk til og med utbetalt *skuddpremie* fra staten! Pantergauper ble betraktet som skadedyr. Profesjonelle jegere i det beryktede *Råd for skadedyrtryddelse* så det som sin oppgave å rense maquisen for pantergauper, så vel som for ulver, rødrever, grevlinger, otere, ørner og slanger.

Med fredningen av pantergaupa skulle man kanskje tro at de middelalderske tilstandene var over. Men ikke helt. Fortsatt befinner det seg et utall snarer, fotsakser og forgiftede åter i gaupeterritoriene. I Castilla-La Mancha, hvor pantergaupa langsomt gjør sitt comeback, bare få kilometer nord for Andújar er de til og med lovlig. Det skyldes at fangstredskapene ikke *eksplisitt* er plassert ut for å fange pantergaupe, men ment for rødrev, grevling, steinmår og villkatt. Gjennom noe som eufemistisk kalles

“regulering av rovdyrbestander” blir talløse rovdyr drept hvert år. At pantergaupa er fredet gir selvsagt ingen automatisk beskyttelse. Bare siden 2010 er 15 pantergauper forgiftet eller skutt. Når gaupene drepes slik, skylder man vanligvis på “forveksling” med et annet, jaktbart rovvilt.

For tiden er påkjørsler en spesielt alvorlig trussel. Både pantergaupas vandringsmønstre og den tiltagende mangelen på byttedyr, tvinger den til å krysse veier. Til og med motorveier. Både hensynsløs kjøring og manglende investering i vilttunneler fører til betydelige dødstall. Bare i 2014 ble hele 22 pantergauper, eller nesten 10 % prosent av totalbestanden, kjørt i hjel.

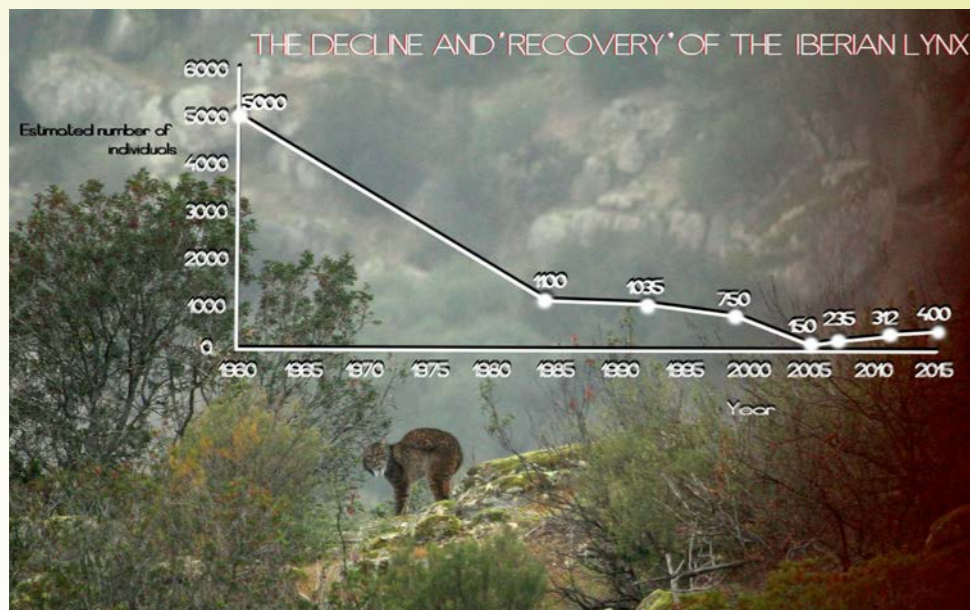
Skjør framtid

Hva har skjedd i løpet av de siste årene?

Hvordan har det seg at vi endelig kan se pantergauper igjen i villmarken? Selvsagt ville det vært umulig om ikke bestanden sakte men sikkert tok seg opp igjen. I dag er det mellom 350 og 400 pantergauper i vill tilstand. Men dette hadde ikke vært nok om ikke gaupene også ble stadig mer tillitsfulle overfor mennesker. Det er 50 år siden de sist så geværmunninger rettet mot seg. Påfølgende gaupegenerasjoner, som knapt nok har opplevd forfølgelse, har litt etter litt innsett at vi ikke ønsker å skade dem. For den iberiske ulven, som fortsatt utsettes for sterkt jaktpress – lovlig så vel som ulovlig – er situasjonen motsatt. Den er det nesten umulig å få øye på, for ikke å snakke om å fotografere.

I Andújar, hvor ulven er så godt som utryddet, er pantergaupa eneste topp-predator.

► Pantergaupe: fra skadedyr til skattet fauna



► Grafen viser den katastrofale nedgangen i pantergaubebestanden. Sterke kjerneområder for yngling, som klippestrukturene i Andújar, er artens siste sjanse.



► Januar er tidspunktet for pantergaupas parringssesong, men det betyr ikke nødvendigvis at hunnen er villig. Den vakre hunnen til høyre (kjent blant lokale forskere som "Sierpe") var ikke fornøyd med hannen Galos selskap ... og gjorde det tydelig gjennom både grynt og snerring.

Når du ser en gaupe rolig spankulere fordi på høylys dag, får du følelsen av at det er *han* som er sjefen her – at dette er *hans* domene. "Jeg har ingenting å frykte"-innstillingen er berettiget. Rødrever, faraorotter og andre rovdyr har å holde lav profil når pantergaupa viser seg.

Å se mennesker og biler daglig har vært til fordel både for pantergauper og mennesker. Gaupe blir ikke stresset når den støter på oss, og vi naturengasjerte kan nyte den flekkete kattens tilstedeværelse. Dessuten må krypskyttere tenke seg om to ganger med årvåkne gaupeturister i området. Derfor er det ikke rart at villmarksentusiaster fra hele verden strømmer til Andújar for å oppleve

pantergaupe ved selvsyn. Dette bidrar til å etablere en levedyktig økoturisme hvis utbytte er likt med (og snart vil overstige) inntektene fra hjortejakten i Andújar.

Betrakter vi bestandsutviklingen mellom 2000 og 2016, er det grunn til optimisme. I yngleområdene i Doñana og Andújar er bestanden styrket. Dessuten er nye områder er i ferd med å bli kolonisert takket være fredning, iherdig virksomhet fra verneprosjekter og oppdrett i fangenskap. Ser vi derimot på utviklingen fra 1900 til 2016 er bildet forferdelig: Vi er knapt 400 gauper fra å ha utryddet det første kattedyret siden *Smilodon* forsvant for 10.000 år siden. Det kan vi bare ikke la skje. Ønsker du å hjelpe

pantergaupa, så reis til Spania. Ta inn på lokale vertshus og fortell alle du treffer hvorfor du har tatt turen hit. Pengene du legger igjen bidrar til å overbevise lokalbefolkningen om at gaupeturisme virkelig har noe for seg. Jo flere som holder vakt, jo flere kameraer som tar bilder, dess mer bidrar vi til å gi pantergaupa en lysere framtid. Og selv om du mot formodning ikke klarte å få øye på gaupe selv, kan du være sikker på at Iberias spøkelsesaktige jeger i alle fall så deg.

Artikkelen er oversatt fra engelsk av Odd Bruce Hansen.



HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE

Illustrasjon: Viggo Ree

HUBROEN SPØR

1. Hvilken art er verdens raskeste fugl?
 1. Vandrefalk
 2. Blåmeis
 3. Kattugle
2. Hvilket rovpattedyr har et lyst felt langs hele undersiden av kroppen?
 1. Bjørn
 2. Gaupe
 3. Jerv
3. Hva er favorittmaten til ulven?
 1. Elg
 2. Hare
 3. Blåbær
4. Hvor trives gaupe best?
 1. I byen
 2. I bratt skogsterreng
 3. På fjelltopper
5. Hva er navnet til brunbjørnen på latin?
 1. *Storus brunos*
 2. *Ursus arctos*
 3. *Skarpus tennus*

Send inn svarene dine til ii@fvr.no med navn og adresse. Merk emnefeltet "Hubroen spør". Vi trekker ut en vinner som vil få en premie i posten. Vi gratulerer Linnea, 8½ år, med alle riktige forrige gang. En premie vil komme i posten!

VI VIL HA TEGNINGER!

Til neste nummer så vil vi gjerne ha en tegning som du har laget. Det må være av et rovdyr eller en rovfugl. Vi trekker ut en tegning som trykkes i neste blad. Send tegningen til: Foreningen Våre Rovdyr, Postboks 195, 2151 Årnes.

Lykke til!



UTLEIE AV HAUGEN

Foreningens egen fritidsbolig i Julussdalen leies ut. Huset ligger perfekt til for friluftsliv og store naturopplevelser!

Sted: Haugen gård, ca. 40 min fra Elverum.

Fasiliteter: Strøm, innlagt vann, bad, kjøkken, 8 overnattingsplasser.

Pris: 200 kr pr. natt pr. person, 500 kr. pr. natt for 3 eller flere.

Send mail til ii@fvr.no for å avtale leie, for nærmere beskrivelse av ankomst og avtale om henting av nøkkel.



ÅRSMØTET 2017

Vi ønsker alle våre medlemmer velkommen til årsmøtet lørdag 13. mai på Trudvang Apartment Hotell, Rena.

Påmelding til: ii@fvr.no

Gi beskjed om du ønsker lunsj og middag på kvelden, samt om du ønsker å reservere overnatting. Middag og overnatting må dekkes av hver enkelt.

PROGRAM

- 12.00: Lunsj
- 13.00: Velkommen v/ styreleder
- 13.10: Gjennomgang av årsmelding
- 14.00: Pause
- 14.20: Åpent for innspill
- 15.00: Foredrag v/ Ketil Skogen, forsker ved NINA
- 16.00: Åpent for innspill og diskusjon
- 16.30: Slutt på program - muligheter for en spasertur

- 19.00: Middag



FORENINGEN VÅRE ROVDYR

Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Web: www.fvr.no

FVR@FVR.NO

STYRELEDER

Lennart Fløseth
lf@fvr.no

STYREMEDLEM OG KASSERER

Morten Ree
mr@fvr.no

STYREMEDLEMMER

Erling Mømb
em@fvr.no

Rune Bråten
rk@fvr.no

Espen Rolv Dahl
ed@fvr.no

Christin Valsjø
cv@fvr.no

VARAREPRESENTANTER

Toril Andresen
ta@fvr.no

Björg Eva Öhlin
bo@fvr.no

Tor Arild Esperås
te@fvr.no

Tom Olav Trydal
tt@fvr.no

INFORMASJONSKONSULENT

Viggo Ree
vr@fvr.no

DRIFTSKONSULENT

Geir Sjøli
gs@fvr.no

FAGKONSULENT

Arne Flor
af@fvr.no

DAGLIG LEDER

Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

RÅDGIVER

Berit Lind
bl@fvr.no

FORENINGENS FORMÅL

- arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

BIDRAG TIL FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 16.800 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

KONTINGENTSATSER

Seniormedlem min. kr. 250,-
Seniormedlem + familiemedlem(mer)..... min. kr. 300,-
Juniormedlem (under 18 år) min. kr. 100,-
Bedriftsmedlem min. kr. 1000,-

Medlemskap inkluderer alle årlige utgitte hefter av *Våre Rovdyr*.

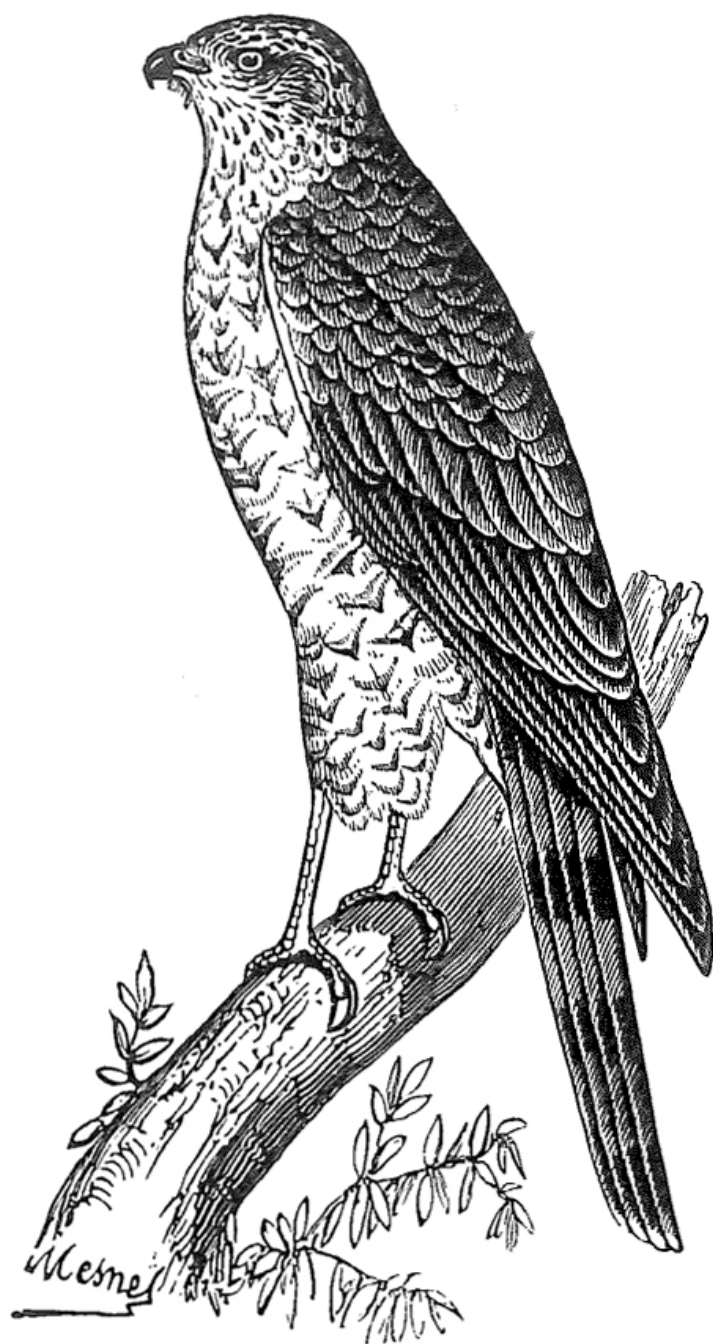
Kun abonnement på *Våre Rovdyr* kr. 250,-
Kontonr. 2800 11 12149

Member/subscription abroad: NOK 300,-
Sparebanken Sor, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: SPSONO22
IBAN number: NO8728001112149

ULVEFONDET

Kontonr. 2800 10 08317

Ulvefondet støtter forskning, infoarbeid og prosjekter for å redde ulven i Norge. Gi ditt bidrag til Ulvefondet i dag!



Spurvehøgen.

Dyrenes liv - Typiske skildringer av Birgitte Møller. «Frem» Det nordiske forlag. Bogforlaget: Ernst Bojesen. Kristiania 1900.